

Sanna Peltola (toim.)

Virtaa ja voimaa nuorille!

Nuorten ryhmätoiminta työelämätaitojen,
osallisuuden ja aktiivisuuden vahvistajana

Virtaa ja voimaa nuorille!

SANNA PELTOLA (TOIM.)

Virtaa ja voimaa nuorille!

Nuorten ryhmätoiminta työelämätaitojen,
osallisuuden ja aktiivisuuden vahvistajana

jamk.fi

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA -SARJA

© 2019

Tekijät & Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Sanna Peltola (toim.)

VIRTAA JA VOIMAA NUORILLE!
Nuorten ryhmätoiminta työelämätaitojen,
osallisuuden ja aktiivisuuden vahvistajana

Kannen kuva • Pexels
Ulkoasu • JAMK / Pekka Salminen
Taitto • PunaMusta Oy • 2019

ISBN 978-951-830-529-6 (PDF)
ISSN 1456-2332

JAKELU

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto
PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä
Puh. 040 552 6541
Sähköposti: julkaisut@jamk.fi
www.jamk.fi/julkaisut

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	6
ABSTRACT	7
ESIPUHE.....	8
Janne Laitinen & Kaarlo Laine	
MISTÄ VIRTAA JA VOIMAA KOHTI TYÖTÄ?	9
Työ, elämä ja työelämä.....	9
Nuorisotyöttömyys	10
Nuorisotakuu ja palvelut	11
Uudet avaukset, Me-säätiön Arki ensin –ohjelma ja Sitran vaikuttavuusinvestointimalli (SIB-malli)	12
Nuorten maailmasta	14
Monet kiinnostuksen kohteet	14
Kiinnittymisen muutoksia?.....	15
Kaisa Koivuniemi	
HYVINVOINNIN ULOTTUVUUKSIA VIVO –RYHMÄTOIMINNASSA.....	18
Terveys ja osallisuus hyvinvoinnin tukipilareina	18
Fyysinen aktiivisuus ViVo-toiminnan lähtökohtana ja hyvinvoinnin osa-alueena.....	20
Teija Häyrynen	
LUOVAT MENETELMÄT NUORTEN RYHMÄTOIMINNASSA	23
Luova toiminta suomalaisten nuorten arjessa.....	23
Luovuuden määrittely	24
Luovuutta tukeva vuorovaikutus	26
Osallistava yhteisötaide	27
Luovan toiminnan ideoita.....	29

Sanna Peltola & Mari Hyvönen

VIVO –VIRTAA JA VOIMAA NUORILLE! - RYHMÄTOIMINTA	33
ViVo – Virtaa ja voimaa nuorille -hankkeen taustaa.....	33
Ryhmätoiminta työelämätaitojen kokeilukenttänä	34
Ryhmänvetäjä – vertainen, tsemppari, rinnallakulkija, kyselijä?	35
Ryhmäläisten koontia	36
Kokemuksia ryhmätoiminnan toteutuksesta.....	38
Virtaa ja voimaa ryhmässä	41
Kokemuksista opiksi	43
KIRJOITTAJAT	48

TIIVISTELMÄ

Sanna Peltola (toim.)

Virtaa ja voimaa nuorille!

Nuorten ryhmätoiminta työelämätaitojen, osallisuuden ja aktiivisuuden vahvistajana (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 266)

ViVo - Virtaa ja voimaa nuorille! -hankkeessa vahvistettiin Saarijärven ja Jyväskylän alueiden nuorten työelämätaitoja, aktiivisuutta ja osallisuutta kokeilevan ryhmätoiminnan keinoin. Hanke toteutettiin 1.9.2017–31.5.2019 Euroopan sosiaalirahastosta Keski-Suomen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen rahoittamana. Hankkeen pääkoordinaatio oli Jyväskylän ammattikorkeakoululla ja osatoteuttajia olivat Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES ry ja Visio-säätiö. Toiminnan kohderyhmänä olivat alle 30-vuotiaat työttömät ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret.

Hankkeessa toteutettiin ryhmätoimintaa vertaisryhmänvetäjien johdolla kahtena pilottina kevään 2018 sekä talven ja kevään 2019 aikana Jyväskylässä ja Saarijärvellä. Osallistujien hyvinvoinnin tilaa, ryhmätapaamisten palautetta ja ryhmätoiminnan merkitystä arvioitiin LIKESin toteuttaman seurannan avulla. Tämän julkaisun artikkeleissa käsitellään nuorisotyöttömyyden ja nuorten hyvinvoinnin problematiikkaa sekä luovan toiminnan ja liikunnan merkitystä ja mahdollisuuksia hyvinvoinnin ja osallisuuden vahvistajana. Julkaisussa kerrotaan myös kokemuksia nuorten ryhmätoiminnan pilottiryhmien toteutusmallista. (Artikkelit ovat hankkeen toteuttajatahojen asiantuntijoiden kirjoittamia.)

Avainsanat: nuorisotyöttömyys, ryhmätoiminta, hyvinvointi, työelämätaidot, luova toiminta

ABSTRACT

Sanna Peltola (Ed.)

Virtaa ja voimaa nuorille!

Nuorten ryhmätoiminta työelämätaitojen,
osallisuuden ja aktiivisuuden vahvistajana

(Publications of JAMK University of Applied Sciences, 266)

ViVo –project strengthened the working life skills, activity and participation of young people in the Saarijärvi and Jyväskylä regions through experimental group activities. The project was implemented between 1.9.2017 and 31.5.2019 by the European Social Fund, funded by the Centre for Economic Development, Transport and the Environment of Central Finland. The main co-ordination of the project was at JAMK University of Applied Sciences and other partners were the LIKES Research Centre for Physical Activity and Health and the Visio Foundation. The target group of the activity was the young people under 30 years who were unemployed and outside working life.

The project carried out group activities under the leadership of peer group pioneers as two pilots, during spring 2018 and spring 2019 in Jyväskylä and Saarijärvi. The status of the participants' well-being, feedback from group meetings, and the importance of group activities were assessed by the LIKES follow-up.

The articles in this publication were concerned with the problem of youth unemployment and the well-being of young people, as well as the importance of creativity and exercise as opportunities to strengthen well-being and inclusion. The publication also describes experiences with the implementation model of pilot groups for young group activities. (The articles are written by experts from the project implementers.)

Keywords: youth unemployment, group activities, well-being, working life skills, creative activities

ESIPUHE

ViVo - Virtaa ja voimaa nuorille! -ryhmätoiminnan tarve pohjautuu nuoriso-työttömyyden ja osallisuudesta syrjäytymisen ajankohtaiseen ongelmaan. ViVo-hankkeessa pureuduttiin nuorten työelämätaitojen ja elämänhallinnan parantamiseen sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Ryhmätoiminnassa haettiin nuorilta itseltään nousevien ideoiden, tarpeiden ja kokeilujen kautta keinoja ja mahdollisuuksia aktivoitua oman elämänhallinnan eri osa-alueilla sekä vahvistaa mahdollisuuksia siirtyä työelämään.

ViVossa toteutettiin ryhmätoimintaa kahdella eri tyyppisellä alueella Keski-Suomessa: maakunnan kasvukeskuksessa Jyväskylässä ja pohjoisemmassa pienessä maalaiskaupunkiympäristössä Saarijärvellä. Näiden paikkakuntien nuorten työelämään siirtymisen haasteet ovat osin samoja ja osin hyvin erilaisia. Näitä eroavaisuuksia, ryhmätoiminnan merkitystä ja nuorten osallistujien hyvinvoinnin tilaa seurattiin LIKESin toimesta osana hanketta. Saatua tietoa hyödynnettiin käytännön ryhmätoiminnassa ja kehittämistyössä laajemminkin.

ViVo-ryhmätoiminnan ideaa oli alun perin luomassa edesmennyt, pitkän linjan kehittämistyön asiantuntija FT Petri Jussila. Petri myös käynnisti ViVo-hankkeen ja toimi sen projektipäällikkönä. Petrin kantavia tausta-ajatuksia olivat liikunnan ja luovan toiminnan merkitys eri-ikäisten hyvinvoinnin lähteenä sekä tasavertaisen osallisuuden ja aktiivisen toiminnan mahdollistaminen kaikille yhteiskunnassamme. ViVon hanketiimi eli hankkeen pää- ja osatoteuttajien edustajat ja tämän julkaisun artikkelien kirjoittajat haluamme muistaa ja edistää Petrin ajatusta, että virtaa ja voimaa on mahdollistettava nuorille!

17.5.2019 Jyväskylässä

ViVo -hankkeen toteuttajatiimi

MISTÄ VIRTAA JA VOIMAA KOHTI TYÖTÄ?

Janne Laitinen & Kaarlo Laine

Yhteiskunnassamme tärkeänä pidettyjä asioita edistetään kärkihankkein. Nuorisotakuu on ollut jo useamman hallituksen ajan kärkihanke ja tavoitteena on edelleen tasoittaa nuorille tietä kohti työelämää ja veronmaksajuutta. Nämä perustelut eivät suoraan puhuttele nuoria, sillä me kaikki ihmiset haluamme tehdä asioita, joita koemme itsellemme merkityksellisiksi.

TYÖ, ELÄMÄ JA TYÖELÄMÄ

Maailma ympärillämme muuttuu ja jatkuva muutos vaikuttaa olevan pysyvä tila. Työ- ja ammatti-identiteetti on aiemmin määritellyt ihmisen paikan ja aseman yhteiskunnassa. Kouluttautumisen kautta hankittu tutkinto on mahdollistanut parempipalkkaisen työn ja paremman aseman yhteiskunnassa. Sitten on perustettu perhe, hankittu omistusasunto ja käyty etelänlomalla, tämä on siis sitä vanhaa maailmaa.

Tärkeänä pidetyt asiat muuttuvat ja ihmiset kokevat eri asioita merkityksellisiksi ja tavoittelemisen arvoisiksi. Ihmiset etsivät uusia sisältöjä ja merkityksiä elämäänsä, sillä esimerkiksi perinteiset uskonnot eivät enää tuota ihmisille kattavia vastuksia. Sosiologi ja antropologi Paul Heelas kutsuu tätä muutosta henkiseksi vallankumoukseksi, jolloin perinteisten uskontojen merkitys vähentyy ja samanaikaisesti henkilökohtaisemman henkisyyden etsintä lisääntyy (Heelas & Woodhead 2005).

Ilmastonmuutoksesta ja lentomatkojen ympäristövaikutuksista ollaan huolissaan, mutta silti suomalaiset matkustavat aiempaa enemmän. Toisaalta ulkomaanmatkat voivat sisältää matkakohteissa hyväntekeväisyystyötä ja matkalta voidaan, vaikka pelastaa löytöeläimiä. Miten siis yhdistää itselleen merkitykselliset asiat ja työelämä? Filosofin Frank Martelan on pohtinut työn merkityksellisyyttä blogissaan ”Miksi työn merkityksellisyydestä on tarve puhua juuri nyt?”. Perusasiat työn suhteen eivät ole muuttuneet. Yksinkertaistaen ihminen haluaa toteuttaa itseään ja tehdä hyvää (Martela 2019).

Kuinka jokainen nuori hahmottaisi ja löytäisi itsellensä tärkeitä asioita, jotka koettaisiin itselle merkityksellisiksi? TE-palveluiden nuorille suunnattu verkkosivusto kiteyttää asiat napakasti: ”Työ on keskeinen osa elämää peruskoulun jälkeen. Ei ole samantekevää, kuinka tämän ajan vietät. Mahdollisuuksia on paljon – ne on vain ensin löydettävä ja niihin on uskallettava tarttua!” No, eipä tämä tarjonnut vaihtoehtoja eikä vielä keinoja, kuinka löytää näitä mahdolli-

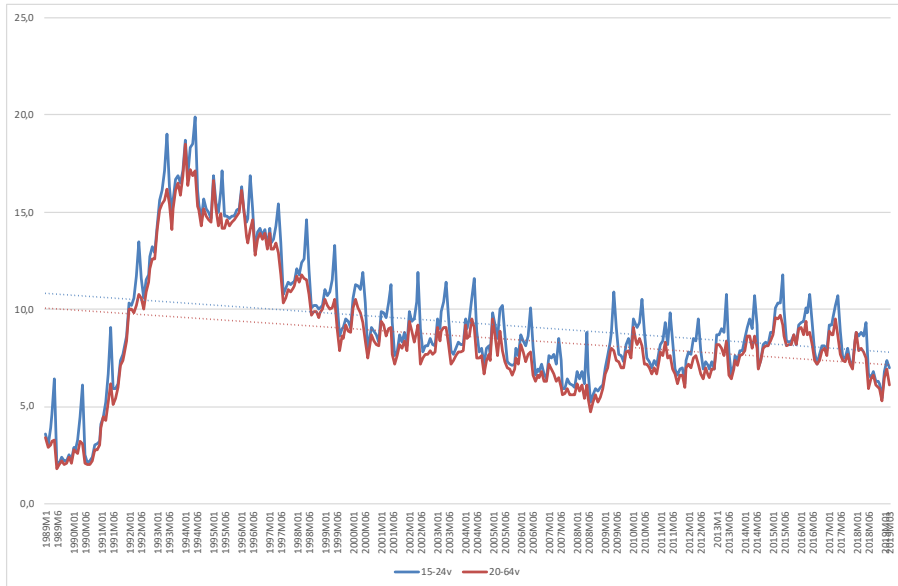
suuksia. Tarpeen onkin ottaa askel taaksepäin ja pohtia, mistä nuoret saavat tietoa uusista mahdollisuuksista ja tulevasta työelämästä. Virtaa ja voimaa nuorille -hankkeessa (ViVo) tarjottiin nuorille itsellensä tilaisuus kartoittaa mahdollisuuksia ja löytää se oma juttu.

NUORISOTYÖTTÖMYYS

Työ- ja elinkeinoministeriön Työllisyyskatsauksen 3/2019 (Työllisyyskatsaus 2019) mukaan maaliskuussa 2019 alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 30500, mikä on 2900 vähemmän kuin vuoden 2018 helmikuussa. Tilastokeskuksen työsäkäyntitilaston mukaan työttömien nuorten osuus on paljon suurempi ja Me-säätiön Syrjässä-laskurin mukaan Suomessa on syrjässä 61163 nuorta. Positiivisen työllisyyskehityksen vuoksi määrä on laskusuunnassa, mutta vakavammassa syrjäytymisriskissä olevien työllistyminen on vaikeampaa. Myönteinen työllisyyskehitys ei ole tavoittanut vaikeimmassa asemassa olevia nuoria. (Työttömyys n.d.)

Tutkimukset osoittavat, että työttömyyskokemukset aiheuttavat ihmisissä arpeuttavia vaikutuksia. Inhimillisen pääoman teorian mukaan yksilö kerryttää töissä ollessaan työpaikkakohtaisia taitoja, jotka parantavat hänen tuottavuuttaan, mistä häntä puolestaan palkitaan palkan muodossa. Varsinkin työuran alussa myös yleisten työelämätaitojen karttuminen on tyypillisesti suurinta ja siten myös tuottavuuden kasvu on suurta. Työttömyysjaksojen aikana ihmiset eivät pääse kerryttämään työpaikkakohtaisia taitojaan. Työttömyys voi siis heikentää erilaisia työelämässä tarvittavia taitoja ja kykyjä, ja siten alentaa yksilön tuottavuutta ja palkkakehitystä (Alasalmi, Alimov, Ansala, Busk, Huhtala, Kekäläinen, Keskinen, Ruuskanen & Vuori 2019).

Nuoret joustavat työmarkkinoilla (kuvio 1.) ja taloussuhdanteet vaikuttavat usein ensin juuri nuorten työllisyyteen. Valtiotalouden tutkimuskeskuksen (VATT) mukaan keskeisin nuorten ja vastavalmistuneiden työmarkkinatilanteeseen vaikuttava tekijä on talouskasvu (Hämäläinen & Tuomala 2013). Nuoret kouluttautuvat yhä ahkerasti ja haluavat käydä töissä. Ensin työllistyvät ne, joilla on koulutus ja työhistoriaa. Kun talous kasvaa, työvoiman kysynnän elpyminen näkyy nopeasti positiivisesti työmarkkinoille tulevien uusien nuorten tilanteessa. Suurimmassa työttömyys- ja syrjäytymisvaarassa ovat ne nuoret, jotka eivät opiskele mitään tai eivät edes hae työtä. Eurooppalaisessa vertailussa tällaisten nuorten osuus on Suomessa suhteellisen pieni. Vuonna 2012 tähän ei-aktiivisten nuorten ryhmään kuului 15–19 -vuotiaista suomalaisnuorista vajaa kolme prosenttia (2,6 %) ja 20–24 -vuotiaista seitsemän prosenttia. Saksassa ja Tanskassa ei-aktiivisten osuudet ovat samaa suuruusluokkaa kuin Suomessa. Nuorten ikäryhmään suhteutetuista työttömyysosuuksista saadaan kokonaiskuva, että nuorten työttömyysongelma ei ole Suomessa kansainvälisesti verrattuna vakava.

Kuvio 1. Nuoret joustavat työmarkkinoilla. Nuorisotyöttömyysprosenttien (15-24v) kehitys suhteessa perinteisemmin työikäisien (20-64v) työttömyysprosentteihin (Laitinen, data www.findikaattori.fi)

NUORISOTAKUU JA PALVELUT

Hyvinvointiyhteiskunnan ja väestörakenteemme myötä nuorten syrjäytyminen on yksi suurimmista haasteista, joten kaikki kehitystyö syrjäytymiskehityksen estämiseksi on tehtävä. Eriarvoisuutta ja syrjäytymisriskiä voidaan tehokkaimmin vähentää varhaisella puuttumisella ja tukemalla erityisesti heikoimmassa asemassa olevia nuoria esimerkiksi yhden luukun Ohjaamo-palveluilla. (Taattu Tulevaisuus – nuorisotakuun seitsemän tulevaisuuden teesiä 2018).

Tulevaisuuden nuorisotakuussa (yhteisötakuu) tieto ohjaa toimintaa, tavoitteiden saavuttamista seurataan ja tehdään aktiivisia korjausliikkeitä. Päätöksiä tehdään ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan monipuoliseen tietoon perustuen. Ohjaamojen toiminnasta kerätäänkin kattavasti tietoa (<https://kohtaamo.info/-/ohjaamojen-vuosi-2018-tilastojen-valossa>).

Ohjaamo-palvelupisteitä oli vuoden 2018 lopulla noin 60. Alle 30-vuotiaat ovat käyttäneet Ohjaamojen palveluja kasvokkain yli 140 000 kertaa vuoden 2018 aikana. Asiointikerrat Ohjaamoissa lisääntyivät edellisvuoteen verrattuna 18 prosenttia. Työttömiä asiakkaista oli 62 prosenttia, opiskelijoita 22 prosenttia, töissä ja muussa elämäntilanteessa kumpiakin kahdeksan prosenttia. Yleisimmät Ohjaamoissa paikan päällä asioineiden kysymykset liittyivät työhön (36 %) ja koulutukseen (23 %). Lisäksi nousi taloutta (10 %), hyvinvointia ja terveyttä (10 %) sekä asumista (6 %) ja vapaa-aikaa (4 %) koskevia kysymyksiä. Ohjaamon palvelut toteutetaan kasvokkain Ohjaamoissa 84 prosenttisesti,

puhelimitse toteutuu kahdeksan prosenttia ja jalkautuen viisi prosenttia. Lisäksi nuoria palvellaan esimerkiksi netissä ja sähköpostitse. (Määttä 2019.)

ViVo-hankkeen toimintaperiaatteet ovat Ohjaamojen toiminta-ajatuksen kanssa yhtenäiset. Aito ja arvostava kohtaaminen on onnistumisen edellytys, ja siihen tarvitaan riittävästi aikaa. Tavoitteena on nuoren kiireetön, laadukas ja osuva ohjaus elämässä eteenpäin. Ohjaamojenkin ryhmätapaamisten aiheissa korostuu vapaa-aikaan ja koulutukseen liittyvät teemat, mutta myös työllistymisen kysymykset ovat esillä.

UUDET AVAUKSET, ME-SÄÄTIÖN ARKI ENSIN –OHJELMA JA SITRAN VAIKUTTAVUUSINVESTOINTIMALLI (SIB-MALLI)

Työvoiman ulkopuolelle jäämisen syitä pitäisi tutkia vielä syvällisemmin. Tutkimusten ja selvitysten perusteella näyttää siltä, että vakavimmassa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ei ole pystytty auttamaan oikea-aikaisesti, vaikka riskit ovat monen kohdalla tunnistettu jo varhain.

Me-säätiön Arki ensin -ohjelma pureutuu ongelmiin, joihin pelkillä työllisyystoimilla ei pystytä tarttumaan. Ohjelmassa puututaan ylisukupolvisen syrjäytymiseen, jolloin pyritään varmistamaan lapselle ja nuorelle riittävä tuki jo varhaislapsuudessa, aina koulutus- ja työllisyyspolun löytämiseen asti. Ohjelma nostaa esille ratkaisuja, miten palveluja ja tukea voitaisiin tuottaa vaikuttavammin suoraan perheiden, lasten ja nuorten arkeen – koteihin, kouluihin ja oppilaitoksiin. Ohjelma sisältää konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ylisukupolvisessa syrjäytymisriskissä olevien nuorten koulunkäynnin tukemiseksi ja toisen asteen opintojen tueksi niin, että nuori saa tutkinnon suoritettua. Lisäksi ohjelma nostaa esille lyhyidenkin työkokemusten merkityksen nuorisotyöttömyyden laskemiseksi.

TAULUKKO 2. Tulevaisuuden Nuorisotakuun ja Arki ensin -ohjelman pääpiirteet	
Tulevaisuuden Nuorisotakuu (Nuorisotakuun neuvottelukunta)	Arki ensin (Me-säätiö)
#ViisasVisio - jokaisella nuorella on näkymä tulevaisuuteen	1. Tuetaan perheitä kasvatustyössä.
#SiilotSileiksi - järjestelmälähtöisyys vaihtuu nuorilähtöisyydeksi	2. Jokainen lapsi ansaitsee turvallisen aikuisen.
#TakuulleTilannehuone - perustetaan valtioneuvoston yhteinen tilannehuone	3. Tuetaan kouluja ja nostetaan pudokkaat takaisin koulupolulle.
#TiedostaToimintaan - tieto ohjaa toimintaa	5. Etsitään nuorelle oma paikka yhteiskunnassa, koulutusta tai työtä.
#IrtiIrtohankkeista - julkinen raha koordinoidaan Tilannehuoneen kautta	
#AikaaAmmattilaiselle - aito ja arvostava kohtaaminen	
#KohtaaminenKunniaan - opettaja on tärkeä ihminen nuoren elämässä ja opettajakoulutuksessa on painotettava vuorovaikutustaitoja	

Me-säätiö pyrkii toiminnallaan vaikuttamaan syrjäytymiskehitykseen jo varhain ja tunnistamaan työllistymistä vaikeuttavia riskejä. Näihin tunnistettuihin riskeihin haetaan ratkaisuja ja asetetaan mittavia tavoitteita. Sitran (Suomen itsenäisyyden juhlarahasto) lanseeraamassa vaikuttavuusinvestointimallissa (SIB-malli) pyritään myös tunnistamaan syrjäytymisen riskitekijät ja siten resursoimaan ehkäisevään toimintaan ja vaikuttavaan toteutukseen. Asian voi myös muotoilla positiivisesti, jolloin tavoitteena on löytää olennaisimmat ja vaikuttavimmat tekijät, joita vahvistamalla lapsen tai nuoren elämässä saadaan aikaan mahdollisimman myönteinen ja pysyvä vaikutus. SIB (Social Impact Bond) on suomeksi tulosperusteinen rahoitussopimus, jossa julkinen sektori, yksityiset sijoittajat ja palveluntarjoajat yhdistävät resurssinsa myönteisen ja mitattavan yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseksi. Lapset-SIB-hankkeissa kunnat, sijoittajat, järjestöt ja yritykset yhdistävät voimansa lasten, lapsiperheiden ja nuorten hyvinvoinnin tueksi. Tällainen toimintatapa (SIB-malli) on kunnalle taloudellisesti riskitön tapa rahoittaa hyvinvointia edistävää työtä ja ehkäistä syrjäytymistä. (Keltanen 2019)

NUORTEN MAAILMASTA

Lukuisat viime aikaiset nuorisoa koskevat tutkimukset ja selvitykset antavat selkeän viestin: valtaosa nuorista on tyytyväisiä elämäänsä ja elää monipuolista ja rikasta elämää. Nämä nuoret luottavat instituutioihin, erityisesti poliisiin ja auktoriteetteina pidettyihin asioihin. Toisaalta merkillepantavaa on, että luottamus politiikkaan, politikkoihin ja politiikan kykyyn ratkaista yhteiskunnallisia kysymyksiä on varsin huonolla tolalla. Omaan itseän, ”itsestä kiinni”-ajattelu on enemmistöllä tutkimuksiin nojaten vahvaa ja omalla toiminnalla vaikuttaminen koetaan tärkeäksi. Hyvinvoinnin nuorisolla on kuitenkin käänköpuolensa. Paljon on puhuttu 60 000 nuoresta, jotka eivät löydy tilastoista, tutkimuksista tai työstä ja koulutuksesta. Näitä kuuluisia NEET- ja väliinpuotoajanuoria ei voi nimetä yhdeksi yhtenäiseksi joukoksi. He ovat erillisiä yksilöitä, joilla on oma henkilökohtainen ja erilainen elämäntilanteensa sekä oma subjektiivinen käsityksensä siitä, mikä itselle on elämässä tärkeää ja kiinnostavaa. Nuorten tilanteeseen vaikuttavat myös alueelliset ja sosioekonomisten erot.

Ei ole yhtä nuorisoa, joka voitaisiin niputtaa näppärästi yhtenä joukkona tai ryhmänä, vaan meillä on tänä päivänä Suomessa entistä heterogeenisempi, monimuotoisempi sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti eriytyneempi nuoriso. Yhteiskunnalliset ja sosiaalipsykologiset ehdot ovat olleet jo pitemmän aikaan muutoksenteilassa. Vanhat institutionaaliset ja organisatoriset normit, säännöt ja ehdot joutuvat kohtaamaan kulttuurisesti eriytyneen ja yksilöllistyneen nuorten maailman. Näistä aineksista syntyy sekä kitkaa että uusia mahdollisuuksia. Näistä jälkimmäisen löytäminen näyttää ViVo-hankkeen kokemusten perusteella entistäkin vaativammalta haasteelta.

MONET KIINNOSTUKSEN KOHTEET

Jo vuosia sitten nuorisotutkimuksen piirissä on havaittu, että nuorten ajasta käydään kovaa kamppailua. Tarjontaa on moneen lähtöön ja tarpeeseen. Pelkkä palveluiden tai mahdollisuuksien tarjoaminen ei näytä riittävän. Aiemmin esimerkiksi kulttuurin tai liikunnan tarjoaminen saattoi riittää kiinnostuksen ja osallistumisen viriämiseen, nyt ei. Tarjonnan henkilökohtaistuminen omaksi kiinnostukseksi ja toiminnaksi on monen kohdalla synnyttänyt korkean kynnyksen. Teoreettiset selitykset kertovat erityisesti suojautumistarpeesta, defenssitason kohoamisesta todellisuuden moninaisuuden ja kerroksisuuden edessä. Monesti tämä liittyy uskaltautumiseen ja kiinnittymiseen johonkin sellaiseen, missä on omat riskinsä todentua sellaisena kuin on ilman suojaavia

rakenteita. Monelle nykyaika on pakottavaa institutionaalista yksilöllistämistä, joka ei näytä tarjoavan omalle henkilökohtaiselle todellisuudelle riittävää tartuntapintaa.

ViVo-hankkeen ryhmätoiminnassa mukana olleet nuoret omasivat hyvin erilaisen taustan ja elämäntilanteen. Joillakin kysymys oli paikan löytämisestä ja osalla tavoitteellisemmin oman uran rakentamisen välivaiheesta. Harrastustaustat olivat monipuolisia ja painottuivat lähinnä kulttuuriin ja erityisesti musiikkiin. Musiikin harrastaminen eriytyi sekä kuunteluun että instrumentin soittoon ja bändisoittoonkin. Erilaisista elämäntilanteista johtuen ryhmäkiinnittyminen oli erilaista. Osalle ViVo-ryhmä saattoi olla ainut senhetkinen ryhmä ja osalla oli jo lukuisia eri ryhmiä ja porukoita, joiden parissa viikoittain vietti aikaa. Nuorilla saattoi olla hyvinkin erilainen elin- ja asuinympäristö, aikataulurytmit ja erilaiset tavat hoitaa omia asioitaan.

KIINNITTÄMISEN MUUTOKSIA?

Kiinnostuksen kohteisiin kiinnittyminen näyttää osalla nuorista muuttuneen yhä tilannekohtaisemmaksi ja tunnepohjaiseen päättelyyn perustuvaksi. Hetki ratkaisee lähteäkö juuri tänään esimerkiksi ryhmätapaamiseen tai johonkin tapahtumaan. Toisaalta kiinnittyminen voi olla samanaikaisesti todella vahvaa juuri henkilökohtaiseen ja abstraktisti läsnäolevaan.

Vanha yhteisöllisen kiinnittymisen automaattisuus saa rinnalleen esiehdollistetut ja henkilökohtaiset motiiviperustat. Sosiaalisen liittymisen tarpeisiin ja vuorovaikutuksen kannalta ryhmä ja yhteisö ovat edelleen keskeisiä elementtejä, mutta ryhmään tai yhteisöön kiinnittyminen tapahtuu yksilöllisen ja henkilökohtaisen ”tunnetila-arvion” pohjalta. Ryhmä kaikkine kiinnostavine puolineen on monelle vain yksi mahdollinen tarjous, jonka hyväksyminen ja siihen vastaaminen on vielä vasta mahdollisuus, jota punnitaan oman tunnetalouden ”tässä-ja-nyt” -tilanteen pohjalta.

ViVo-hankkeen kaltaiselle ryhmään kiinnittymisen ja yhteisöllisyyden tuoman energiaan ja vahvistumiseen perustuvan toiminnan kannalta vaikeusasteet nousevat mm. siksi, että on ylitettävä yksilöllistyneet esiehdot osallistumiselle. Miten tuottaa ryhmän vahvistavat ja energisoivat vaikutukset, jos ryhmän jatkuvuus ja kiinteys ovat tilannekohtaista ja kertaluontoista? Tulevaisuudessa on mietittävä yhä tarkemmin, miten yhdistää tilannekohtainen kiinnittyminen ja ryhmän vaikutusten kannalta olennainen kiinnittyminen, jatkuvuus ja ryhmän kiinteys.

Monimuotoisen todellisuuden tuottamat identiteettikysymykset ovat en-
tistä tärkeämpiä aikana, jolloin jokaisella on moninaisia rooleja, ryhmä- ja
yhteisöjäsenyyksiä sekä identiteettejä. Miten yhdistää moninaisuuden rik-
kaus välttämättömään kiinnittymiseen ja jatkuvuuteen? Kysymykset voi nähdä
positiivisena ongelmana ja haasteena ViVo-hankkeen kaltaisille nuorten toi-
mintakykyä tukeville ja kehittäville toimille. Hyvänä ohjeena voisi pitää Juha
Siltalan toteamusta kirjassaan, että ”nuorisoo on mainettaan parempi kaikessa
moninaisuudessaan”.

LÄHTEET

Alasalmi, J., Alimov, N., Ansala, L., Busk, H., Huhtala, V-V., Kekäläinen, A., Keskinen,
P., Ruuskanen, O-P. & Vuori, L. 2019. Työttömyyden laajat kustannukset yhteiskun-
nalle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2019. Viitattu
30.4.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161296/16-2019-Tyottomyyden%20laajat%20kustannukset%20yhteiskunnalle.pdf>

Heelas, P. & Woodhead, L. 2015. The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving
Way to Spirituality. Religion and Spirituality in the Modern World. Wiley-Blackwell.
New Jersey.

Hämäläinen, U. & Tuomala, J. 2013. Faktaa nuorisotyöttömyydestä. VATT Policy
Brief 2-2013. Viitattu 30.4.2019. https://vatt.fi/artikkeli/-/asset_publisher/faktaa-tyottomyydesta

Keltanen, T. 2019. Lasten ja nuorten SIB lähtökuopissa! Siis mikä? Viitattu 30.4.2019.
Sitra, vaikuttavuusinvestointi. <https://www.sitra.fi/artikkelit/lapset-ja-nuoret-sib-ky-symyksiä-ja-vastauksia/>

Martela, F. 2019. Miksi työn merkityksestä on tarve puhua juuri nyt? Viitattu
30.4.2019. <https://www.teologia.fi/artikkelit/1611-miksi-tyoen-merkityksellisyydestae-on-tarve-puhua-juuri-nyt>

Työttömyys. N.d. Me-säätiön Syrjässä-laskuri. Viitattu 30.4.2019. <http://data.mesaa-tio.fi/syrjassa/#unemployment/all>

Määttä, M. 2019. Ohjaamojen palvelujen käyttö- ja siirtymätilastot 2018. Viitattu
30.4.2019. <https://kohtaamo.info/documents/21827/35140/2018+pdf+Ohjaamon+pa-lvelujen+k%C3%A4ytt%C3%B6-+ja+siirtym%C3%A4tilastot/d708acd5-4a4b-449c-bbbf-edc05c831bbe>

Taattu Tulevaisuus – nuorisotakuun seitsemän tulevaisuuden teesiä julkaistu. 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 10.12.2018 nuorisotakuu.fi -verkkosivustolla. Viitattu 30.4.2019. https://nuorisotakuu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/taattu-tulevaisuus-nuorisotakuun-seitseman-tulevaisuuden-teesia-julkaistu

Työllisyyskatsaus. 2019. Maaliskuu. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 30.4.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201901242827>

HYVINVOINNIN ULOTTUVUUKSIA VIVO- RYHMÄTOIMINNASSA

Kaisa Koivuniemi

ViVo-hankkeen yhtenä toiminnan lähtökohtana oli ryhmiin osallistuvien nuorten hyvinvoinnin kokonaisuuden tukeminen arjen ja elämänhallinnan sekä työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Hyvinvointi on laaja käsite ja hyvinvoinnin kokeminen kullakin erilainen. Hyvinvointia määrittävät elämäntapoihin, elinympäristöön sekä yhteiskuntaan liittyvät tekijät, jotka myös kytkeytyvät toisiinsa. Jos jollakin hyvinvoinnin osa-alueella on vajetta, voi se heijastella myös muihin osa-alueisiin.

Hyvinvoinnin vajeista huolimatta ihmisen on mahdollista toimia ja toteuttaa itseään täysivaltaisesti. Joskus kuitenkin vajeet aiheuttavat yksilön toiminta- ja työkyvyn kannalta esteitä, joiden ylittämiseksi tai kiertämiseksi tarvitaan eritasoista tukea. ViVo-ryhmätoimintaan pyrittiin sisällyttämään hyvinvointia monimuotoisesti vahvistavia sisältöjä. Vertaisuuden ajateltiin tukevan osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta ja erilaisilla toiminnallisilla sisällöillä pyrittiin lisäämään fyysistä aktiivisuutta. Monien toimintojen kautta päästiin kokeilemaan omia rajoja ja tavoittelemaan onnistumisen kokemuksia sekä treenaamaan itseilmaisua, ryhmätyötaitoja ja omatoimisuutta.

TERVEYS JA OSALLISUUS HYVINVOINNIN TUKIPILAREINA

Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke Sokra on kerännyt tietoa heikommassa asemassa olevien työikäisten hyvinvoinnista ja osallisuudesta. Alustavien tulosten mukaan työelämän ulkopuolella olevilla on usein riittämätön toimeentulo ja vaikeuksia perustarpeiden tyydyttämisessä. Kokeemukset huonosta terveydestä, yksinäisyydestä ja heikosta elämänlaadusta ovat yleisiä ja psyykkinen kuormittuneisuus on jopa kolme kertaa yleisempää kuin koko väestössä. (Leemann, Isola, Kukkonen, Puromäki, Valtari & Keto-Tokoi 2018.)

FinTerveys 2017 -tutkimus tuo esille, että nuorten aikuisten eli 18–29-vuotiaiden terveys on monelta osin parempi kuin heitä vanhempien ikäryhmien. Kuitenkin puolella nuorista aikuisista kaikki tai lähes kaikki keskeisimmät elintavat ovat terveyden kannalta epäsuotuisia. Vajaalla viidesosalla nuorista miehistä ja reilulla kymmenesosalla nuorista naisista elintavat ovat terveyden kannalta huomattavan epäsuotuisat. Koska aikuisiän terveyteen vaikuttavat elintavat vakiintuvat nuorena aikuisena, on erityisen tärkeää pyrkiä ennalta-

ehkäisemään terveyttä heikentävien elintapojen kasautumista samoille henkilöille. (Jääskeläinen, Koponen, Lundqvist, Borodulin, Koskinen & FinTerveys 2017 -tutkimuksen johtoryhmä 2019.)

ViVo-hankkeen seurantakokonaisuuteen liittyvässä ryhmätoimintaan osallistuvien alkukartoituksessa kysyttiin muun muassa terveydentilasta ja osallisuuden kokemisesta. Ryhmäläisistä reilu puolet (57 %) koki terveydentilansa kokonaisuutena hyväksi tai melko hyväksi. Viidesosa (20 %) piti terveydentilaansa huonona tai melko huonona. Kysyttäessä ihmissuhteista reilu puolet vastaajista (53 %) kertoi, että oli tyytyväinen ihmissuhteisiinsa ja lähes puolet (48 %) tunsu kuuluvansa yhteiskuntaan.

ViVo-hankkeessa pyrittiin tukemaan nuorten aikuisten osallisuuden tunnetta ja vahvistamaan heidän omaa toimijuuttaan. Leemanin ym. (2019) mukaan osallisuuden kokemukset kuten usko omaan toimijuuteen, luottamus ja yhteisöön kuuluminen, ovat merkittäviä hyvinvoinnin tekijöitä ja ne myös mahdollistavat opinnoissa etenemistä ja työllistymistä. Osallisuus lisää hyvinvointia ja terveyttä, ja toisaalta taas hyvinvointi ja terveys voivat lisätä osallisuuden kokemusta. Osallisuuden kokemukset näyttäisivät olevan vähäisempiä niillä, jotka ovat joutuneet pelkäämään ruoan loppumista tai ovat rahan puutteen vuoksi jättäneet väliin tärkeiden lääkkeiden ostamisen tai lääkärissä käynnin. Myös muut sosioekonomiset taustatekijät kuten koulutus ja työmarkkina-asema näyttävät olevan vahvasti yhteydessä osallisuuden kokemusten kanssa.

Maunun (2014) mukaan sosioekonomisia terveyseroja voidaan kaventaa vahvistamalla etenkin heikommassa asemassa elävien ihmisten sosiaalista luottamusta sekä luomalla sellaisia kontakteja ja toimintavalmiuksia, joita luottamuksen syntyminen edellyttää. Sosiaalista luottamusta voidaan nimittää myös esim. yhteisöllisyydeksi tai osallisuudeksi. ViVo-toiminnassa keskeistä olivat vertaisuus, ryhmään kuuluminen sekä yhdessä tekeminen. Yhteisöllisyys on vahva ja vaikuttava voima kaikenlaisten ryhmien ja yksilöiden elämässä. Yhteisöllisyyden edistäminen ehkäisee ja lievittää monenlaisia yksilöllisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ongelmia. (Maunu 2014.)

Keskeistä ihmiselle on kokemus, että hänellä on väliä muillekin ja jotain, minkä vuoksi toimia maailmassa. Tällainen kokemus voi syntyä hyvissä ja rakentavissa vuorovaikutustilanteissa, jotka tapahtuvat hyvissä ja turvallisissa ryhmissä. Sosiaalisen luottamuksen syntymiselle keskeinen kehitysvaihe on nuoruus ja nuori aikuisuus, jossa omaksutaan omaehtoinen identiteetti ja aikuisen roolit sekä se, kokeeko niissä toimimisen merkitykselliseksi vai ei. (Maunu 2014.) ViVo-seurannan alkukartoituksen perusteella jopa 81 % vastaajista koki, että häntä arvostetaan ja 66 % tunsu olevansa tarpeellinen muille.

FYYSINEN AKTIIVISUUS VIVO-TOIMINNAN LÄHTÖKOHTANA JA HYVINVOINNIN OSA-ALUEENA

Liikunta voi tuottaa monella tasolla iloa ja hyvää oloa. Liikkuminen on ihmisen biologinen perusominaisuus ja yksi keskeinen hyvinvointia tuottava ja kannatteleva tekijä. Liikunta vaikuttaa myönteisesti paitsi fyysiseen myös psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Tutkimusnäyttö fyysisen aktiivisuuden terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä lisäävistä vaikutuksista on yhä kiistattomampi. (Valtioneuvosto 2018.)

Liikunta on välttämätön edellytys lasten ja nuorten terveelle ja turvalliselle kasvulle ja kehitykselle (Valtioneuvosto 2018). Se tukee oppimista, vahvistaa sosiaalisia suhteita, parantaa unen laatua ja lisää yleistä jaksamista (Kantomaa, Syväoja, Sneck, Jaakkola, Pyhältö & Tammelin 2018). Yhteisötasolla liikunta voi parhaimmillaan vahvistaa erilaisten yhteisöjen toimivuutta, toimintakykyä ja tuottavuutta (Valtioneuvosto 2018).

Yhteiskunnan tasolla liikuntaa voidaan perustella kansantaloudellisesta näkökulmasta, sillä ennaltaehkäisy on korjaavaa työtä edullisempaa ja toimintakyvystään huolehtivilla kansalaisilla on edellytyksiä jaksaa opinnoissaan ja työssään paremmin. Liikunnan avulla on mahdollista ehkäistä syrjäytymistä, mutta myös edesauttaa koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneen nuoren kiinnittymistä yhteiskuntaan. Arvion mukaan 5–10 % nuorten syrjäytymisestä olisi ehkäistävissä fyysisestä aktiivisuudesta lisäämällä, mikä tarkoittasi yhteiskunnalle 70–140 miljoonaa euroa vähäisempiä kustannuksia. (Kolu, Vasankari & Raitanen 2018.) Omin lihasvoimin tapahtuvalla liikkumisella on merkityksensä myös kestäväen kehityksen kannalta.

Vivo-hankkeen suunnitelmassa yhtenä painotuksena oli liikunnan hyödyntäminen ryhmätoiminnassa luovan toiminnan ohella. Lisäksi tiiminvetäjiä kannustettiin sisällyttämään ryhmätoimintaan arkiliikuntaa, kuten kulkemaan siirtymiä fyysisesti aktiivisella tavalla. Ryhmätoiminnassa liikkumisen ja liikuntaharrastuksen osuus toteutui lähinnä erilaisen pelaamisen kuten keilaamisen, snookerin ja frisbeegolfin muodossa. Lisäksi esimerkiksi kiipeily, trampoliiniparkissa käynti sekä luontoretket tarjosivat toimintaan fyysistä aktiivisuutta edistävää sisältöä. Luonnossa liikkuminen sekä erilaiset pelit toimivat osallistujille matalankynnyksen liikuntana riippumatta liikunnallisuudesta ja kuntotasosta.

Liikunta ei sinällään näyttäytyntynyt ryhmätoimintaan osallistuneille houkuttelevana alana opiskella, työllistyä tai muutoin kiinnittyä esim. liikunta- ja urheiluseuratoimintaan. Sitä vastoin kiinnostusta herättivät esimerkiksi bändisoitto, kulttuuriala, ruokapalvelut sekä lasten ja nuorten parissa toimiminen.

Myös mahdollinen tulevaisuuden ala robotiikan parissa herätti kiinnostusta ryhmäläisten keskuudessa.

Vastaavissa hankkeissa voisi jatkossa nostaa yhä vahvemmin esille arki-liikunnan merkitystä ja edellytyksiä sen toteutumiselle. Fyysistä aktiivisuutta on mahdollisuutta sisällyttää erilaisiin toimintoihin ja paikasta toiseen siirtymisiin ilman, että tarvitsisi edes ajatella varsinaista liikunnan harrastamista. Arkiliikunnan lisääminen on koko yhteiskunnan asia, ja se tulee nivoa osaksi ihmisten päivittäisiä toimintaympäristöjä ja elämää (Havas 2019).

LÄHTEET

Havas, E. 2019. Tutkimustiedosta perusta uudelle liikuntapolitiikalle? Julkaisussa LIKESin Toimintatiedot 2018. Toim. E-R. Hämäläinen. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 360. Jyväskylä: LIKES. Viitattu 24.4.2019. https://www.likes.fi/filebank/2840-LIKES_Toimintatiedot_2018_web.pdf

Jääskeläinen, T., Koponen, P., Lundqvist, A., Borodulin, K., Koskinen, S. sekä FinTerveys 2017 -tutkimuksen johtoryhmä. Nuorten aikuisten terveys ja elintavat Suomessa – FinTerveys 2017 -tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 11/2019, huhtikuu 2019. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.4.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-319-9>

Kantomaa, M., Syväoja, H., Sneck, S., Jaakkola, T., Pyhältö, K. & Tammelin T. 2018. Koulupäivän aikainen liikunta ja oppiminen. Tilannekatsaus tammikuu 2018. Raportit ja selvitykset 2018:1. Opetushallitus. Viitattu 24.4.2019. https://www.oph.fi/download/189075_koulupaivan_aikainen_liikunta_ja_oppiminen.pdf

Kolu, P., Vasankari, T. & Raitanen, J. 2018. Julkaisussa Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Toim. T. Vasankari & P. Kolu. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018. Viitattu 24.4.2019. <https://tietokayttoon.fi/documents/10616/6354562/31-2018-Liikkumattomuuden+lasku+kasvaa.pdf/3dde40cf-25c0-4b5d-bab4-6c0ec8325e35?version=1.0>

Leemann, L., Isola, A-M., Kukkonen, M., Puromäki, H., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2018.

Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi. Kyselytutkimuksen tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 17/2018. Viitattu 24.4.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136551/URN_ISBN_978-952-343-119-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Leeman, L., Isola, A-M. & Valtari, S. 2019. Nämä 10 väittämää kertovat, kuinka osallinen olet. THL-blogi 12.3.2019. Viitattu 24.4.2019. <https://blogi.thl.fi/nama-10-vaittamaa-kertovat-kuinka-osallinen-olet/>

Maunu, A. 2014. Kuinka terveyttä tehdään? Sosioekonomiset terveyserot ja ammatilliset oppilaitokset niiden kaventajina. EHYT katsauksia 1/2014. Pori: Brand ID.

Valtioneuvosto 2018. Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Viitattu 24.4.2019. <https://mi-nedu.fi/documents/1410845/4449678/Valtioneuvoston+selonteko+liikuntapolitiikasta/16b4a853-180b-ad4f-0127-e3065b616912/Valtioneuvoston+selonteko+liikuntapolitiikasta.pdf>

LUOVAT MENETELMÄT NUORTEN RYHMÄTOIMINNASSA

Teija Häyrynen

Tässä artikkelissa pohdin, mikä on luovuuden merkitys nuorten yhteisöllisyyden tunteen vahvistamisessa ja osallisuuden lisäämisessä. Virtaa ja voimaa nuorille (ViVo) -hankkeessa toiminnan lähtökohtana oli tukea nuorten työelämätaitoja kannustamalla nuoria omatoimisuuteen, osallisuuteen ja koekielukulttuuri-henkeen. Hankkeen tarjoamassa yhteisössä nuoret kehittivät myös yhteistyö- ja kommunikaatitaitojaan sekä kriittistä ajatteluaan erilaisin toiminnallisoin keinoin ohjaajien tuella.

Luovien menetelmien eli taidelähtöisien menetelmien perustana ovat inhimillisen kasvun ja itsensä toteuttamisen psykologia ja modernin taiteen ekspressiivinen perinne. Luovalla ilmaisulla on eri muotoja, joita kaikkia yhdistää ihmisen itsensä toteuttamisen tavoite. Menetelmien taustalla on jokin taidemuoto, kuten draama, musiikki, tanssi, kuvataide, sanataide, valokuvaus, sirkus tai niiden integroitu muoto. Toiminnan tavoitteet eivät kuitenkaan ole taiteelliset. Osallistujilta ei edellytetä taiteilijoilta vaadittua harjaantumista ja taiteellisia taitoja. Luovuus vaatii ideoita tai mahdollisesti ongelmia, joita ihmismieli rakentaa ajatustensa ja mielikuvituksensa avulla. Pelkkä idea tai ongelma ei kuitenkaan kannu, vaan ihmisen tulee nähdä vaivaa niiden eteenpäin työstämiseen. Luovien menetelmien avulla tavoitteena on synnyttää työskentelyprosessi, jossa ideoita ja ongelmia työstetään tavoitteellisesti ohjaajan tuella. Luova prosessi tuottaa osallistujille onnistuessaan merkityksellisiä kokemuksia, osaamisen ja itseymmärryksen tunnetta (Salminen 2009).

LUOVA TOIMINTA SUOMALAISTEN NUORTEN ARJESSA

Voimassa olevan suomalaisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteella, joka otettiin käyttöön kaikissa kouluissa vuosiluokilla 1–6 elokuun alusta 2016 lähtien, luovuuden merkitys kasvatustavoitteissa on vahvistunut. Päättäjät ovat tiedostaneet luovuuden positiivisen merkityksen lasten ja nuorten kehitykselle. Luovuus tuodaan uusimmassa opetussuunnitelmassa useammin esille kuin aiemmassa suunnitelmassa. Opetussuunnitelman mukaan perusopetuksen tulee vahvistaa lasten ja nuorten luovuutta ja kulttuurisen monimuotoisuuden kunnioittamista. Oppimiskäsitys korostaa sitä, kuinka oppilas on aktiivinen toimija, joka käyttää kieltä, kehollisuuttaan ja aistejaan ajattelussaan sekä oppimisessaan. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 16–17.)

Opetushallituksen julkaiseman taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2017) mukaan yhä useammat suomalaiset lapset ja nuoret osallistuvat koulupäivien jälkeen taiteen perusopetukseen. Taiteen perusopetukseen osallistuvien lasten ja nuorten määrä on kasvanut tasaisesti vuodesta 1993 lähtien. Lisäksi oppilaitosverkosto on varsin kattava: 82 prosentissa maan kunnista toimi vuonna 2008 taiteenperusopetusta tarjoavan oppilaitos tai sen sivupiste. Suosituimmat taiteen alat olivat musiikki, tanssi, kuvataide ja käsityö sekä uusimpana sirkus. Suotuisasta kehityksestä huolimatta monet nuoret jäävät tavoitteellisen luovan toiminnan ohjauksen ja taidekasvatuksen ulkopuolelle joko saatavuuden tai perheelle aiheutuvien kustannusten takia. Osallistumista luovaan toimintaan voivat estää myös nuorten sosiaaliset-, toimeentulo-, päihde- ja mielenterveysongelmat. Nuorten perustarpeet tulisi-kin hoitaa kuntoon samalla kun pohditaan, kuinka kaikkien nuorten valmius luovaan toimintaan sekä innovatiiviseen aktiivisuuteen lisääntyisi.

LUOVUUDEN MÄÄRITTELY

Luovuutta voidaan määritellä ja arvioida monin eri tavoin. Useimmat määritelmät korostavat sitä, että luovuus on itsessään arvokasta ja tärkeää. Lisäksi ihmisellä on luontainen tarve luovaan toimintaan läpi elämänkaaren. Ihminen kukoistaa luodessaan. (Maslow, A. 1971.) Ryhmätoiminnassa voidaan lisätä luovuutta myönteisellä ja innostavalla ilmapiirillä, jossa on sallittua yrittää ja erehtyä sekä toimia omalla tavalla. Luovuudessa on kyse myös olosuhteista. Luova työskentely vaatii aikaa ja tilaa, eikä ainoastaan yksilön ominaisuuksia ja taipumuksia. (Uusikylä 2012.)

Länsimainen ajattelutapa painottaa luovuudessa uutuuden merkitystä. Tärkeää on tuottaminen, uudistuminen ja oppiminen. (Malmelin & Poutanen 2017, 24–36.) Toisaalta luovuus on inhimillinen ja luonnollinen ominaisuus, joka kuuluu kaikille ihmisille ja yhdistää eri kulttuureja (Uusikylä 2012, 41). Luova toiminta vahvistuu vapaassa ja hyväksyvässä ilmapiirissä. Luova toiminta voi tehdä ihmisille tärkeitä ajatuksia näkyväksi, luoda merkityksellisiä kokemuksia ja parantaa elämänlaatua.

Luovuus jaetaan yleisesti kirjallisuudessa neljään elementtiin eli ”neljään peehen”, joita ovat:

- 1 Persoona, jolla on älyä, omat luonteenpiirteensä, asenteensa ja arvonsa.
- 2 Prosessi, jossa on yksilön / ryhmän tavoitteen saavuttamiseksi käymät vaiheet.
- 3 Produkti eli luova tuotos, ajatus tai keksintö.
- 4 Paine eli yksilön / ryhmän ja ympäristön välinen suhde, jonka muutoksilla on vaikutus luovaan työskentelyyn ja tuotokseen. (Uusikylä 2012, 59–61.)

Luovuuden neljä elementtiä ovat hyödyllisiä, kun arvioidaan luovan toiminnan onnistumista esimerkiksi nuorten ryhmätoiminnassa. Toiminnassa mukana olevien osallistujien tunteminen ja tutustumiseen käytetty aika on hyödyllistä, jotta luova prosessi pääsee etenemään vaihe vaiheelta. Entä mihin toimenpiteisiin tulisi ryhtyä, jos ryhmään tulee kesken kaiken uusi jäsen tai vierailleva ohjaaja? Yhteinen tavoite, joka tähtää tuotoksen tai ajatuksen syntymiseen, on hyvä olla selkeästi nimetty. Se motivoi, sitouttaa yhteiseen tekemiseen ja lisää ryhmän yhteishenkeä. Yksilön ja ryhmän suhde ympäristöön vaikuttaa aina luovaan työskentelyyn. On hyvä tiedostaa, mikä merkitys on sillä, että ryhmällä on aina sama turvapaikka eli tila, missä kokoontua tutun ohjaajan kanssa. Jos vertaamme tilannetta siihen, että tapaamispaikka vaihtuu ja ryhmä orientoituu uuteen tilaan ja kuljettuun matkaan tapaamispaikalle kertatoisensa jälkeen.

Nuorten ryhmätoiminnan ohjauksessa luovuus-määrittely on tärkeää, koska luovuus ymmärretään eri tavalla eri kulttuureissa ja eri ikäisten keskuudessa. Nuorilla voi olla eri näkemykset luovuudesta, luovista menetelmistä ja niiden merkityksestä, kuin heitä vanhemmilla toiminnan suunnittelijoilla ja ohjaajilla. Nuorten arvoihin sekä maailmankatsomukseen vaikuttavat sosiaalisen median tarjoama arvopohja ja tieto. Hankkeen toiminnan suunnittelijoiden ja ohjaajien on hyvä tiedostaa nuorisokulttuurin nopea kehittyminen ja keskustella osallistuvien nuorten kanssa siitä, mitä luovuus on ja mitä se heille merkitsee.

Malmelin ja Poutanen (2017, 22–24) nostavat luovuuden yleisimmiksi määreiksi: uutuuden ja ainutlaatuisuuden, hyödyllisyyden ja soveltuvuuden sekä avoimuuden sekä luovuuden arvioinnin. Saarijärvellä ja Jyväskylässä toteutetut ViVo-hankkeen toiminnalliset tapaamiset olivat sekä mukana oleville nuorille että ohjaajille uutta ja ennen kokematon. Tapaamiskertojen toimintamalli ja sisältö luotiin yhdessä kaikkia osapuolia kuunnellen. Toiseksi hankkeen

avulla etsittiin käytänteitä nuorten sosiaalista osallisuutta vahvistavaan malliin, mistä nuoret hyötyisivät omassa elämässään. Kolmanneksi luovan toiminnan toteuttaminen edellytti ohjaajilta, nuorilta osallistujilta ja ViVo-hankeen järjestäjätaholta avoimuutta ja kuuntelutaitoa toisiaan kohtaan. Tapaamiskertojen yhteydessä nuorilta kysyttiin nimettömästi palautetta järjestetyn toiminnan synnyttämistä kokemuksista, jotka kerättiin systemaattisesti talteen analysoitavaksi. Analyysia hyödynnettiin toiminnan kehittämässä. Hankkeen järjestäjätaho ja ohjaajat tapasivat toisiaan säännöllisin väliajoin pohtiakseen nuorilta saatua palautetta ja toiminnan kehittämistä. Myös valtakunnalliset alan seminaaritapahtumat, koulutustilaisuudet ja vertaisverkostojen tapaamiset lisäsivät ymmärrystä siitä, mikä kiinnostaa ja osallistaa tämän päivän nuoria.

ViVo-hankkeessa toteutetun luovan toiminnan tavoitteina oli tuottaa hyvää mieltä, vahvistaa osallistujan itsetuntemusta, -ilmaisua ja lisätä yhdessä toimimisen taitoja. Hankkeessa toteutettua luovuutta voi kuvata arkiluovuudeksi, jonka pyrkimys on tuottaa hyvää mieltä nuorille. Arkiluovuus näkyy pieninä luovina ajatuksina, oivalluksina ja tekoina, jotka ovat uusia ja hyödyllisiä ihmiselle itselleen. Arkiluovuuden ei tarvitse laajemmin tarkasteltuna olla uutta ja ainutlaatuista, vaan sillä on oma itseisarvo sellaisenaan. (Malmelin & Poutanen 2017, 36.)

LUOVUUTTA TUKEVA VUOROVAIKUTUS

Vivo-hankkeen yksi keskeinen tavoite oli kehittää nuorten yhteistyö- ja kommunikaatiotaitoja. Hankkeessa mukana olleiden nuorten ja heidän ohjaajien vuorovaikutusta voi kuvailla dialogiseksi, jossa kaikki osallistujat yhdessä vaikuttivat ilmapiiriin syntyyn. Myönteinen ja avoin ilmapiiri, jossa osallistujat tuntevat olevansa hyväksytyjä, mahdollistaa luovan työskentelyn. Vuorovaikutuksessa korostuivat kunnioitus, kuunteleminen ja avoimuus. Ohjaajat tiedostivat osallistujälähtöisyyden ja joustavuuden merkityksen. Läsnä olevat nuoret hyväksyttiin sellaisena kuin he olivat ja ohjaajat kannustivat nuoria toiminnassaan.

Spontaanisuus, tilannetaju ja oikea-aikaisuus ovat luovan toiminnan ohjauksen keskeiset elementit. Silloin ohjaaja on valpas ympäristöstä tuleville impulsseille eikä pitäydy ennakkosuunnitelmassaan jäykästi. Hän näkee yllättävätkin impulssit mahdollisuutena toiminnan ja sisällön ohjaamisessa. Ohjaaja osaa käyttää nuorten tarjoamia impulsseja hyväksi osallistujien motivoinnissa ja osallisuuden lisäämisessä. Joustava ja osallistujälähtöinen ohjaustaito kehittyy ohjauskokemuksen karttuessa.

Ohjaajan vastuulla on luoda kannustava ilmapiiri ja ohjeistaa turvalliset sekä tavoitteelliset raamit luovalle toiminnalle. Osallistujat saavat tehdä sen, mitä he osaavat ja ovat valmiita juuri sillä hetkellä tekemään ilman häpeän pelkoa. Ohjaaja havainnoi osallistujia ja ympäristöä myönteisin silmin sekä vahvistaa havaitsemiaan positiivisia impulsseja. Luovan toiminnan ohjaaja voi tavoittaa vain sen, minkä osallistujat ovat valmiita jakamaan puhumalla, kehollisin viestein tai muuten ilmaisemalla, kuten esimerkiksi kuvaa ja musiikkia käyttäen. Sen pohjalta ohjaaja luo ymmärryksen ja pyrkii varomaan sitä, että hän ei rakenna tulkintaa suoraviivaisesti havainnoistaan tai nojaa ennakkokäsityksiin. Luovassa toiminnassa ohjaaja toimii kunnioittavasti kuin osallistujien peilinä, jossa heijastuu nuorten toiminta myönteisessä valossa.

Ohjaajan tärkeä ominaisuus on olla empaattisesti läsnä ohjaustilanteessa, avoimena osallistujien impulsseille sekä taitoa reflektoida työpajan tuottamia kokemuksia yhdessä osallistujien kanssa. Tapaamiskertojen pelisäännöistä, ennakkovalmisteluista ja -asenoitumisesta huolimatta ohjaaja voi kokea työpajojen vuorovaikutustilanteissa myös avuttomuutta, levottomuutta ja epäietoisuutta. Osallistujien ennalta ilmoittamaton poisjääminen voi herättää riittämättömyyden tunnetta. On kuitenkin hyvä, että ohjaaja on tietoinen omista tunteistaan ohjaushetkenä niitä arvottamatta. Ohjaajan on hyvä tunnistaa omat tunteensa, jotta voi paremmin olla projisoimatta omia tunteitaan osallistujiin.

OSALLISTAVA YHTEISÖTAIDE

Luovan toiminnan ryhmäohjaus-malli nojaa osallistavan yhteisötaiteen periaatteisiin. Yhteisötaide (community art) syntyi 1970-luvulla Euroopassa. Yhteisötaiteen syntyyn vaikutti voimakkaasti ajatus siitä, että taide haluttiin vapauttaa takaisin kaikille ihmisille. Yhteisötaide luo voimaantumisen ja uuden oppimisen mahdollisuuksia, joissa ihmisille ja yhteisöille voi avautua positiivisia muutosprosesseja. Yhdessä luotu taide synnyttää yhteisöllisyyttä ja ryhmään kuuluvuuden tunnetta. (Törmi 2016, 81.)

Yhteisötaiteen periaatteiden mukaisesti ViVo-hankkeessa luovaa toimintaa pyrittiin toteuttamaan kokemuksellisuutta korostavaksi. Lisäksi lähtökohtana oli, että kuka tahansa kykenee luomaan uutta riippumatta iästä, sukupuolesta, etnisestä tai sosioekonomisesta taustasta. Luova toiminta palkitsee tekijäänsä prosessorientoituneessa mallissa, jossa osallistujat työستävät useilla peräkkäisillä tapaamiskerroilla yhdessä asetetun tavoitteen suunnassa. Tämä vaatii ohjaajan tukea, koska luova työskentely vaatii osallistujilta taitoa ja uskallusta toimia uudella tavalla. Tavoitteena on synnyttää yhdessä tuotos. Konkreettisen tuotoksen ohella tavoiteltava produkti voi olla myös toimintatapa, asenne

ja ajatus, josta on iloa arkiaskareiden, harrastuksen tai erityistaitojen yhteydessä. ViVo-hankkeessa luovan työskentelyprosessit olivat lyhytkestoisia, koska tapaamiskertojen teemat ja ohjelma vaihtuivat. Tämä saattoi vaikuttaa siihen, että luovan toiminnan tarjoamat positiiviset vaikutukset eivät täysin toteutuneet.

ViVo-hankkeessa toteutettiin monenlaisia toiminnallisia työpajoja, jotka sisälsivät osallistavaa ja tavoitteellista toimintaa, vierailuja ja luovaa työskentelyä. Työpajat kestivät 2–3 tuntia kerrallaan. Mukana oli eri-ikäisiä nuoria miehiä ja naisia. Osallistuvat nuoret saivat itse määrittää osallisuutensa asteen. Suurin osa työpajoissa mukana olleista osallistui tekemiseen ja useat tarjosivat omia ideoitaan ja vaikuttivat toimintaan. Muiden toiminnan seuraaminen on myös osallistumista, joten sekin oli sallittua.

Kuva 1. (Kuva: Matti Häyrynen)

LUOVAN TOIMINNAN IDEOITA

Osallistujien omasta elämästä nousevat ilmiöt ovat hyviä teemoja luovaan työpajaan. Ideat syntyvät osallistujien kokemusmaailmasta ja niiden tulee olla osallistujille merkityksellisiä. Tutuus luo osaamisen tunteen ja helpottaa osallistumista. Yllätykset inspiroivat. Luovan liikkeen työpajassa keskittyminen voi tapahtua rentousharjoitusten, ravistelun, kehon taputtelun ja hengityksen avulla. Ne lisäävät kehotietoisuuden tunnetta. Liikkuminen on sopivasti vapaata, vailla tiukkoja sääntöjä tai opeteltuja askelkuvioita. Inspiroivat rajat rohkaisevat liikkumaan, kuten: ”Näytä liikkuen, kuinka tulit tämän kertaiseen tapaamiseen.” Jonka jälkeen kaikki mukana olevat tekevät samaa kuin näyttäjä. Tai osallistujat voivat liikkua mukaillen itselleen mieluisaa harrastusta tai tekemistä. Luova liike ilmentää liikkujaa itseään sekä hänen kokemuksia.

Liike voi olla asentoja, liikkumista tilassa ja erilaisissa ympäristöissä kuten sisällä tai ulkona. Liikkuminen voi tapahtua yksin tai suhteessa toiseen ihmiseen ja koko ryhmään. Inspiraation lähteitä ovat esimerkiksi mielikuvat, ilmiöt, tarinat, musiikki, erilaiset materiaalit, hahmot ja toiset osallistujat. Kiinnostusta muihin osallistujiin voi herättää ”vakoilu”-leikillä, jossa osallistuja saa kopioida haluamansa toisen liikkumistapaa aluksi etäältä ja sitten läheltä ”varjostamalla”. Osallistujat voivat myös itse ehdottaa, mitä aiheita he haluaisivat nostaa käsiteltäviksi.

Liikunnallinen ryhmätoiminta toteutettiin ViVo-hankkeessa kunnioittaen nuorten omaa kuntotasoa ja kiinnostusta. He saivat esittää toiveensa kokeiltavista lajeista. Toivelistalla olivat erilaiset pelit, kuten keilaus, snooker, kiipeily, frisbeegolf ja trampoliinihyppely. Liikunnallista ryhmätoiminta toteutettiin Saarijärven ja Jyväskylän alueilla myös luonnossa liikkuen.

Kuva 2. (Kuva: Matti Häyrynen)

Leikki on olennainen osa luovuutta ja se liikuttaa osallistujaa. Leikkiin liitetään mielihyvä, iloinen yhdessäolo, mielikuvitus ja ajankulun katoaminen eli flow-tunne. Leikki ei niinkään ole tiettyä toimintaa vaan asenne, jonka mukaan toimintaan. Leikkiessä ihminen voi tehdä mahdottomia asioita, muuttaa todellisuutta ja elää unelmaansa.

Lasten leikissä ja aikuisten luovassa toiminnassa on samoja ominaisuuksia: molemmat tuovat yllätyksiä, synnyttävät odottamattomia ideoita ja siten kehittävät ihmistä. Molemmat kehittyvät sallivassa ilmapiirissä ja tukahtuvat liiallisessa kontrollissa. Ryhmässä leikkiminen on henkistä hyvinvointia, joka vähentää ennakkoluuloisuutta, itseensä käpertymistä ja välinpitämättömyyttä. Leikki on hyvä tapa ottaa vastaan uutta ja oppia. Leikkivä ihminen mukautuu ja omaksuu uusia asioita. Lisäksi hän saa leikistä intoa. Leikkivä ihminen nauttii hetkestään ja negatiiviset tunteet kuten pelko ja häpeä väistyvät.

Nuori aikuinen ottaa itsensä yleensä vakavasti ja jakaa tekemisiään onnistumisiin ja epäonnistumisiin. Elämässä viihtymisen kannalta on toivottavaa, että vakavuuden ohella aikuisen olemiseen voisi liittää myös leikin piirteitä. Myös eri ikäiset ja eri kulttuureista tulevat ihmiset voivat työskennellä mutkattomasti yhdessä leikin ja luovilla menetelmillä, koska leikkisyys ja luovuus ovat kaikille ihmisille yhteinen inhimillinen piirre ikään, kieleen ja kulttuurin katsomatta.

Ihmisen keho voi varastoida elämän aikana itseensä monia estoja ja rajoituksia. Ne ilmenevät ihmisissä henkisenä ja fyysisenä jännitteenä ja tekevät vapaasta luovasta liikkumisesta vaikeaa. Esteitä voi kuitenkin vähentää ja vapauttaa. Osallistujat saavat tehdä sen, mitä he osaavat ja ovat valmiita juuri sillä hetkellä tekemään ilman häpeän pelkoa. Sanoja ei tarvita liikkeen tueksi. Se on keino ilmaista omaa itseä, tunteita ja kokemuksia omalla keholaan tässä ja nyt. Keho osaa jo varhaisiässä ilmaista tarpeitaan ja tunteitaan. Ohjaajan vastuulla on luoda kannustava ilmapiiri ja ohjeistaa turvalliset sekä tavoitteelliset raamit luovalle liikkumiselle. (van der Kolk, B. 2014.)

Työpajan kokemukset voidaan purkaa joko yhteisen tai oman kuvallisen tuotoksen avulla. Siinä jokainen osallistuja saa piirtää yhteiseen isoon tai omaan paperiin sen, mitä työpajassa on koettu. Piirtämisen helpottamiseksi osallistujat voivat kuunnella samaan aikaan haluamaansa musiikkia. Piirtäjä voi aloittaa piirtämisen myös silmät kiinni ja/tai kummallakin kädellä yhtä aikaan. Opitun ja koetun reflektointi moniaistisesti synnyttää oivalluksia. Työpajan lopuksi on hyvä jättää riittävästi aikaa kysymyksille ja kokemusten purkamiselle, jotta osallistujat voivat lähteä hyvillä mielin pois tilaisuudesta.

LÄHTEET

Malmelin, N. & Poutanen, P. 2017. Luovuuden idea. Luovuus työelämässä, yhteisöissä ja organisaatioissa. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Maslow, A. 1971. The farther reacher of human nature. New York: Viking Press.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96, 16-17. Helsinki. Opetushallitus. Viitattu 24.4.2019. https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Salminen, M. 2009. Luovat menetelmät hoito- ja kuntoutustyössä. ”Se voi olla sitä arjessa elävää hyvää”. Opinnäytetyö, AMK. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 24.4.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200912168021>

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Helsinki: Opetushallitus. viitattu 24.4.2019. https://www.oph.fi/download/186919_Taiteen_perusopetuksen_yleisen_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf

Törmi, K. 2016. Koreografinen prosessi vuorovaikutuksena. Väitöskirja. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus. Viitattu 23.4.2019. <http://hdl.handle.net/10138/161453>

Uusikylä, K. 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Jyväskylä: PS-kustannus.

van der Kolk, B. 2014. Jäljet kehossa. Trauman parantaminen aivojen, mielen ja kehon avulla. Helsinki: Viisas Elämä.

VIVO – VIRTAA JA VOIMAA NUORILLE! – RYHMÄTOIMINTA

Sanna Peltola ja Mari Hyvönen

VIVO – VIRTAA JA VOIMAA NUORILLE -HANKKEEN TAUSTAA

ViVo hankkeen nuorten aikuisten ryhmätoiminnan idea syntyi helpottamaan Keski-Suomen alueen nuorisotyöttömyyttä tilanteessa, jossa hankkeen käynnistyessä syyskuussa 2017 alle 29-vuotiaiden työttömyys oli selvästi korkeammalla tasolla kuin yli 30–40 vuotta täyttäneiden ja miesten työttömyys oli korkeampaa kuin naisten myös alle 30-vuotiaiden täyttäneiden ryhmässä (Keski-Suomen työllisyyskatsaus, Syyskuu 2017 n.d).

Hankkeen suunnitteluvaiheessa tunnistettiin tarvetta nuorten työelämätaitojen vahvistamiseen ja erityisesti luovuuden, innovatiivisuuden, kriittisen ajattelun, ongelmaratkaisun, oppimaan oppimisen, kommunikaation ja yhteistyön taitojen kehittämisen kautta. Näiden tämänhetken ja tulevaisuuden tunnistettujen työelämätaitojen avulla on mahdollista kehittyä kohti laajempia tavoitteita, kuten oman elämän ja työuran rakentumiseen, kulttuuritietoisuuteen sekä sosiaaliseen ja yhteisölliseen vastuunottoon.

ViVo-hankkeessa lähdettiin kokeilemaan työelämätaitojen vahvistamista, aktiivisuuden lisäämistä ja osallisuutta yhteiskunnassa nuorten työttömien vapaaehtoisen ja heidän omista tarpeista ja toiveista lähtevän ryhmätoiminnan keinoin. Hankkeessa toteutettiin ryhmätoiminnan ensimmäinen pilotti Jyväskylän ja Saarijärven alueilla kevään 2018 aikana ja toinen ryhmäpilotti joulukuusta 2018 alkaen samoin Jyväskylän ja Saarijärven alueilla. Tässä artikkelissa on kerrottu tarkemmin ViVo –hankkeen ryhmätoiminnan käytännön toteutuksesta, kuten ryhmänvetäjien roolista ja tehtävistä ryhmätoiminnassa, nuorten rekrytoinnista ryhmätoimintaan, ryhmätoiminnan eri kokeiluista ja toimintamuodoista sekä ryhmätoiminnassa saavutetuista onnistumisista, kokemuksista ja haasteista. Tausta-aineistona ryhmätoiminnan toteutuksen kuvaukselle on käytetty ryhmänvetäjien viikko- raportteja ryhmätoiminnan toteutuksesta, ryhmänvetäjien perehdyttämisessä ja ohjauskeskusteluissa esille nousseita huomioita ja ilmiöitä, hankkeen käytännön työssä koettuja havaintoja ja kokemuksia sekä ryhmäläisten vapaamuotoista palautetta. ViVo-ryhmätoiminnasta on toteutettu LIKESin toimesta varsinainen tutkimus- ja seurantatyö ryhmäpilottien vaikuttavuudesta ja kerätty myös fiilis- kyselyjen avulla ryhmäläisiltä palautetta eri ryhmäkerroista. Tästä tutkimustyöstä ja sen tuloksista julkaistaan oma erillinen tutkimusraporttinsa LIKESin verkkosivuilla.

RYHMÄTOIMINTA TYÖELÄMÄTAITOJEN KOKEILUKENTTÄNÄ

Ryhmätoiminnan yhtenä taustaideana on, että työelämätaidot ja osallisuuden kokeminen edellyttävät yksilöiden itsetuntemuksen lisäämistä ryhmässä toimimisen avulla. Itsetuntemuksen kehittyminen edellyttää sosiaalista kanssakäymistä ja oman toiminnan ja vuorovaikutuksen peilaamista muihin sekä palautteen saamista muilta. Osallistuminen ja itsetuntemus kasvattavat toimintakykyä tehdä nuorena aikuisena omia valintoja ja ratkaisuja (Jauhiainen & Eskola 1994, 16–17). Ryhmään kuulumisen ja siinä toimimisen tutustuttaa muihin vastaassa elämäntilanteessa tai elinpiirissä oleviin nuoriin ja tuo vertaiskokemusten avulla uusia näkökulmia omaan arkeen ja omaan elämäntilanteeseen.

Vivo -ryhmätoiminnan pilotit toteutuivat noin 5 kuukautta kestäväinä avoimena ryhmätoimintana, johon oli mahdollisuus tulla mukaan ryhmien jo aloitettua toimintansa. Nykyinen työelämä suosii osaltaan lyhytkestoisia ja tiettyyn tavoitteeseen ja tulokseen suuntautuvia ryhmiä (Hoikkala & Kuivakangas 2017, 126–127). Tämän tyyppinen ViVon lyhytkestoinen ryhmätoiminta mukaillee nykyisen työelämän lyhytkestoista ja projektityyppistä ryhmässä toimimista, jossa viikoittaisten ryhmätapaamisten aikana ja johdosta pyritään samaan ryhmäläisten elämässä muutosta työelämätaitojen, osallisuuden ja aktiivisuuden vahvistumisessa.

Keskeisiä tavoitteita työelämätaitojen, aktiivisuuden ja osallisuuden vahvistamisessa on myös oman toimijuuden (eng. human agency) ja sosiaalisen verkoston kehittyminen nuorena aikuisena (Malm 2018, 12–15). Aika monella nuorella tähän elämänvaiheeseen liittyy monenlaisia muutoksia, kuten itsenäisen asumisen alkaminen, omien asioiden hoitamista itsenäisesti, opiskelun aloittaminen ja siihen liittyviä valintoja tai opiskelun loppuunsaattaminen, oman työuran aloittamista ja oman toimeentulon järjestämistä, asuinpaikkakunnan muutoksia sekä uusia verkostoja uudenlaisen asumisen, opiskelun tai työllistymistoimien kautta. Elämänvaiheeseen liittyy siis monia valintaan ja aktiiviseen toimijuuteen kytkeytyviä muutoksia ja ratkaisuja, joihin tulee painetta nuorta ympäröivästä yhteiskunnasta.

Toimijuus edellyttää (Sevón, Malinen, Punna & Sihvonen 2017) oman motivaation rakentumista oman hyvinvoinnin ja oman aktiivisen toimijuuden ylläpitämiseen. Toimijuus nähdään myös kykyä vaikuttaa omaan elämään, kyky tehdä oikeita valintoja ja saada aikaan muutosta aiempaan tilanteeseen verrattuna (Eteläpelto 2011). Toimijuudella on merkitystä esim. yksilön koulutus- ja työuran muotoutumiseen eli kouluttautumiseen, ammatinvalintaan, osaamisen ja työkokemuksen kartuttamiseen, oman ammatti-identiteetin muodostumiseen ja oman henkilökohtaisen elämän rakentumiseen. Toimijuus ilmenee myös uusien luovien ideoiden ja innovaatioiden muodossa, eli mitä uutta ja luovaa pystyy itse tuottamaan (mt).

RYHMÄNVETÄJÄ – VERTAINEN, TSEMPPARI, RINNALLAKULKIJA, KYSELIJÄ?

Vivo – ryhmien käytännön toimintaa ja yhteistä tekemistä eli ryhmän yhteistoimintaprosessia johtivat hankkeeseen palkatut ryhmävetäjät, joita oli eri piloteissa yhteensä kuusi henkilöä. Ryhmävetäjät olivat hankkeessa 5 kuukauden ajan 60 % työsuhteessa eli käytännössä he olivat töissä 3 päivää viikossa. Hankkeen ensimmäiseen ryhmäpilottiin rekrytoitiin ryhmävetäjät loppusyksystä 2017 ja he aloittivat työnsä hankkeessa tammikuussa 2018. Saarijärvellä (Visio-säätiöllä) aloitti kaksi ryhmävetäjää ja Jyväskylässä (Jyväskylän ammattikorkeakoulussa) yksi. Toiseen ryhmäpilottiin rekrytoitiin uudet ryhmävetäjät syksyn 2018 aikana ja marraskuussa 2018 aloitti Saarijärvellä yksi ryhmävetäjä ja Jyväskylässä kaksi ryhmävetäjää, toinen marraskuussa 2018 ja toinen tammikuussa 2019. Ryhmävetäjien rekrytoinnissa oli tavoitteena etsiä ja valita mahdollisimman hyvin kohderyhmän kanssa ryhmätoimintaan soveltuvat henkilöt, joilla on kykyä, innostusta, uskallusta, kokeilunhalua ja kokemusta heittäytyä ja johtaa ryhmän yhteistoimintaa. Valituilla ryhmävetäjillä oli ammatillinen tai amk- tasoinen koulutustausta, he olivat eri aloilta ja heillä oli erilaisia harrastus- ja työkokemustaustoja. Kaikilla oli käytännön kokemusta nuorena aikuisena erilaisista opiskeluun, työnhaun ja oman osaamisen kehittämisen tavoista ja keinoista.

Ryhmävetäjän työnkuvaan kuului viestintää ja tiedottamista, ryhmän kokoamiseen liittyviä tehtäviä, nuorten toiveiden ja tavoitteiden kartoitusta ja tulevan ryhmätoiminnan ideointia yhdessä nuorten ryhmäläisten ja muiden ryhmävetäjien kanssa. Ryhmävetäjän tehtävään kuului myös ryhmään tulevien ja ryhmäprosessin aikana nuorten yksilötapaamisia varsinaisten ryhmätapaamisten rinnalla ja tukena. Tällaisissa yksilötapaamisissa oli yleensä aiheena alkutapaamisessa ryhmästä tiedottaminen ja toimintaan tulevan nuoren toiveiden, tavoitteiden ja elämäntilanteen kartoitusta, ja jatkossa myöhemmin esim. nuoren työnhaudokumenttien päivittämistä yhdessä ja tukihenkilönä toimimista nuoren työnhakuun liittyvässä tapaamisissa tai haastatteluissa.

Ryhmävetäjät toimivat omalta osaltaan ja omalla esimerkillään myös tsemppaajana, luotettavana rinnallakulkijana ja tukena ryhmäläisille sekä myös kyselijänä ja kyseenalaistajana eli uusien näkökulmien ja vaihtoehtojen esilletuojana. Ryhmän toiminta on aina myös ennalta-arvaamatonta ja vaikeasti ennustettavaa, vaikka hanketyyppisen toiminnan näkökulmasta olisi toivottavaa ennalta suunniteltu ja ennakoituja tuloksia tuottava tekeminen (Hoikkala & Kuivakangas 2017, 128). Tämä edellytti ryhmävetäjiltä epävarmuuden ja ennakoimattomien muutosten sietämistä. Ryhmävetäjät myös heittäytyivät

ryhmässä yhteiseen toimintaan ja tekemiseen yhtälailla ryhmäläisten kanssa ja usein etunenässä kuten eri pelien, retkeilyn, luovan toiminnan ja tutustumiskäyntien yhteydessä. Yhdessä tehden ja kokien, ja vetäjän esimerkkiä seuraten oli ryhmäläisten mahdollista uskaltaa enemmän kuin yksin ja kokea ja tuntea onnistumista ryhmässä.

Ryhmänvetäjän tehtäviin liittyi, myös hankkeeseen liittyvien ryhmätoiminnan dokumenttien informointi ja koonti ryhmäläisiltä, kuten ESR-hankkeen aloitus- ja lopetuslomakkeet, sekä ryhmätoimintakertojen dokumentit ja raportit. Lähes viikoittaisten ohjauskeskustelujen (ryhmänvetäjät, projektipäällikkö ja projektiasiantuntijat) avulla pohdittiin ratkaisuja ja toimintatapoja eri ideoiden toteuttamisiin ja ryhmätoiminnan pulmatilanteisiin sekä jaettiin hyviä kokemuksia ja jaettiin tuntemuksia ja oppia haastavista tilanteista.

Ryhmänvetäjän tehtävä oli oppimisen ja kehittymisen paikka kaikille ryhmänvetäjille. Usein heille ja hankkeen muille toimijoille tuli tunne, että he ovat välillä ns. puun ja kuoren välissä koittaen ryhmätoiminnan johtamisessa ja organisoinnissa ottaa huomioon hankkeen tavoitteet ryhmätoiminnalle ja samalla kohdata hyvin erilaisia toiveita, tarpeita ja ideoita ryhmäläisiltä. Osalta ryhmäläisiltä taas ei saattanut tulla aktiivisia ideoita ryhmätoimintaan juuri ollenkaan. Eli miten toimia, niin että ryhmätoiminta on mahdollisimman monelle kiinnostavaa, motivoivaa, tasa-arvoista ja eri näkökulmia huomioonottavaa ja samalla hankkeen tavoitteiden mukaisesti työelämävalmiuksia vahvistavaa ja nuorten aktiivisuutta ja osallisuutta lisäävää. Koska ryhmätoiminta oli nuorille vapaaehtoista ja ryhmäkerrasta poisjäännistä ei tullut taloudellista tms. sanktiota, oli kiinnittyminen ryhmään kunkin oman motivaation ja ryhmäytymisen tuoman sidoksen varassa. Jos ryhmän suunniteltu toiminta ei jollain kerralla miellyttänyt, oli helppoa myös ”äänestää jaloillaan” eli jättäytyä ryhmäkerrasta pois. Näin ollen viestintä ryhmänvetäjien ja ryhmäläisten kesken vaati mietintää, miten ryhmäläiset saadaan mukaan toimintaan ja pysymään mukana. Ryhmänohjaajien aktiivinen houkutteleva ja myyvä ja markkinoinnillinen viestintä tapaamiskerroista havaittiin parhaaksi tavaksi saada ryhmäläisiä paikalle.

RYHMÄLÄISTEN KOONTIA

Hankkeen ryhmätoiminnan kohderyhmää olivat alle 30-vuotiaat työttömät ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret. Hankkeen toisessa ryhmäpilotissa kohderyhmän ikää laajennettiin alle 35-vuotiaisiin. Hankkeen käynnistyessä syksyllä 2017 luotiin hankkeelle ryhmätoiminnasta tiedottavat some-kanavat, esitemateriaalia ja hankkeen ryhmätoiminnan käynnistymisestä tiedotettiin yhteistyötahoille ja kohderyhmän parissa toimiville tahoille. Heti alusta alkaen

tiedostettiin haasteita ryhmäkoon kasvattamisessa kahteentoista osallistujan/ ryhmä ja samoja haasteita tunnistettiin myös alueen muilla toimijoilla. Kaikenkaikkiaan eri ryhmäpilotteihin osallistui hankkeen aikana yli 30 nuorta. Suurin osa heistä oli mukana ryhmätoiminnassa lähes koko ryhmäpilotin. Muutama jatkoi mukana kahdessa ryhmässä ja osa lyhyemmän ajan. Ryhmätoiminnan lopettamiseen kesken vaikuttivat yleensä opiskelun, työllistymistoinenpiteen tai työn aloittaminen ryhmäpilotin aikana tai oman elämäntilanteen yllättävät haasteet.

Ryhmäkoon kasvattamisen haasteita ja keinoja siihen pohdittiin useaan otteeseen hankkeen osatoteuttajien sekä hankkeen ohjausryhmän kesken. Saarijärven ja Jyväskylän alueilla oltiin yhteydessä vastaaviin muihin kohderyhmän kanssa toimiviin tahoihin ja hankkeisiin ja todettiin samanlaista haastetta olevan muillakin toimijoilla. Käytännön ryhmäkoot eri toimijoilla olivat selvästi hankkeen tavoiteryhmäkoko (12 osallistujaa/ ryhmä) pienempiä. Käytännön kartoituksen ja hankkeen ryhmäpilottien käytännön kokemusten kautta ja tämäntyyppinen kohderyhmä huomioiden pienempi ryhmäkoko 4–6 henkeä on realistinen saavuttaa ja tavoitteiden mukaiseen toimintaan päästään paremmin pienemmällä ryhmällä. Tällöin ryhmäläiset tulee huomioiduksi paremmin yksilöinä, vuorovaikutus on toimivampaa, ryhmän yhteistä motivaatiota on helpompi pitää yllä ja ryhmässä toimiminen ei ole niin haasteellista. Pienryhmä on myös ryhmänvetäjälle työturvallisuuskohdat huomioon ottaen turvallisempi tapa toimia. Toisaalta tällaiset pienryhmät ovat haavoittuvaisia äkillisille poissaoloille ja luovan toiminnan ja liikuntaan (esim. pelit) perustuvien aktiiviteettien toteuttaminen pienellä porukalla voi olla haastavaa. Pienryhmässä voi myös tulla helpommin esille yksilöiden henkilökemiaan vaikuttavia asioita ryhmäläisten kesken.

Ryhmäpilottien välissä oltiin hanketoimijoiden toimesta yhteydessä eri yhteistyötahoihin hankkeen ryhmätoiminnan toisen pilotin ja uusien ryhmävetäjien rekrytoinnin käynnistymisestä. Samalla kartoitettiin toisen ryhmäpilotin käynnistyessä tarkemmin, mikä tuo nuoren ryhmätoiminnan pariin ja mikä ei mm. ensimmäisen ryhmäpilotin vetäjien ja ryhmäläisten kokemusten avulla. Nuorille hankkeessa tarjottu mahdollisuus vaikuttaa itse ryhmän toimintaan ja sisältöön ja saada hankkeen kautta sen toteuttamiseen taloudellista resurssia ei toiminut välttämättä vahvana motivaatitekijänä. Ainakin Jyväskylän alueella on moninaista ryhmätoiminnan tarjontaa kunnallisten nuoriso- ja sosiaalipalvelujen sekä eri 3-sektorin ja hankkeiden toimesta. Lähes jokaisessa on nykyään toimintaideana, että nuoret saavat vaikuttaa toiminnan sisältöön ja osassa ryhmätoimintoja nuorta voidaan palkita ryhmätoimintaan sitoutumisesta.

Hankkeen ryhmätoiminnan kakkospilotin käynnistyessä Saarijärven ja Äänekosken alueiden keskeiset toimijat olivat tietoisia ryhmätoiminnasta ja hankkeen tavoitteesta saada siihen nuoria mukaan. Toimijakontaktien kautta saatiin kuitenkin vain muutamia nuoria mukaan toimintaan. Jyväskylän alueella tunnistettiin eräälaiista kilpailutilannetta eri toimijoiden ryhmätoiminnan tarjonnan kesken. Nuorten ryhmätoimintaan tulemiseen vaikuttaa minkä tahon toteuttama ryhmätoiminta näyttäytyy nuorelle houkuttelevana, kiinnostavana ja helppona tulla mukaan, tai minkä toiminnan pariin häntä muiden palvelujen parista ohjataan. Selvästi osa nuorista ei ole motivoitunut ja kiinnostunut ryhmätoiminnasta ollenkaan. He eivät välttämättä koe yksinäisyyttä, mutta eivät ole aktiivisesti mukana muussakaan harrastustoiminnassa. Heillä voi olla pelkoja ja arkuutta toimia ryhmässä ja hakeutua sellaiseen itse. Jyväskylässä kokeiltiin ryhmäläisten rekrytoinnissa uusia toimintaympäristöjä ja kontakteja. Esim. nuorten vuokra-asumista järjestävän tahon kautta jaettiin tiedotusflyeriä satoihin nuorten vuokra-asuntoihin ja ryhmänvetäjät järjestivät pop up -hankkeen infotilaisuuksia nuorten vuokratalojen kerhohuoneissa. Tämän kautta tavoitettiin osa uusista ryhmäläisistä, mutta ei niin monia, kuin mitä nuorten asujen määrän perusteella voisi odottaa.

KOKEMUKSIA RYHMÄTOIMINNAN TOTEUTUKSESTA

Käytännössä nuori tuli ryhmätoimintaan mukaan olemalla yhteydessä ryhmänvetäjään ja tapaamalla hänet. Tässä yhteisessä ensikontaktissa tai tapaamisessa tutustuttiin puolin ja toisin. Nuori sai tietoa hankkeen ryhmätoiminnasta, tutustui ryhmänvetäjään ja ryhmänvetäjä puolestaan nuoreen, hänen elämäntilanteeseensa sekä odotuksiin ja toiveisiin ryhmätoiminnasta. Hankkeen toiminnassa mukana olemiseen kuuluu ESR-hankkeiden ohjeistuksen mukaisesti aloitus- ja lopetuslomakkeet sekä ryhmätoiminnan kokoontumiskertojen osallitumislomakkeet, sekä hankkeeseen liittyvät tutkimus- ja arviointityöstä informoiva tiedote ja luvat. Hankkeen ryhmätoimintaa ei hyväksytty osaksi ns. aktiivimallia. Vapaaehtoinen ryhmätoiminta ei ole työllistymistoimenpide eikä näin ollen vaikuttanut nuoren tukimuotoihin ja niiden tasoon. Hankkeen vapaaehtoinen ryhmätoiminta on matalankynnyksen toimintamuoto, johon liittyi byrokratiaa lähinnä hankeosallistujalomakkeiden ja osallistumisen läsnäolojen kirjaamisen osalta.

Ryhmätoiminta käynnistyi pienryhmissä ja näissä ensimmäisissä kokouksissa tutustuttiin ryhmänvetäjän johdolla toisiin ryhmäläisiin, kartoitettiin kunkin toiveita ja odotuksia tulevan ryhmätoiminnan suhteen sekä keskusteltiin ryhmän toiminnan periaatteista. Ryhmäpilotteja toteutettiin käytännössä kuusi eli kevään 2018 aikana Jyväskylässä yksi ryhmä ja Saarijärvellä kaksi ja lop-

puvuodesta 2018 alkaen Saarijärvellä ja Jyväskylässä aloittivat pienryhmät. Jyväskylässä keväällä käynnistyi uuden ryhmänvetäjän toimesta ja uusien aloittavien ryhmäläisten toinen pienryhmä.

Jatkossa on käytännön ryhmätoimintaa kuvattu käsittelemällä ryhmiä ja niiden toimintoja kokonaisuutena eikä eri ryhmien toimintaa kuvata pienryhmätasolla tarkemmin ryhmäläisten tunnistettavuuden vuoksi. Nuorten elämäntilanne saattoi kohderyhmä määrittelyn osalta näyttäytyä samankaltaisena, mutta kukin toiveet ja tarpeet olivat kuitenkin hyvin moninaisia ja yksilöllisiä. Kuten yksi ryhmänvetäjästä totesikin, niin työttömyys ei ole se nuoria yhdistävä tai samankaltaistava tekijä. Työttömyys ja työelämän ulkopuolella oleminen johtuvat erilaisista ja yksilöllisistä elämäntilanteista. Tämä toi esille moninaisia tarpeita ja toiveita ryhmätoiminnalle ja erilaisia lähtökohtia ryhmätoimintaa motivoitumiselle. Osalla nuorista oli selvästi toiveita ja tavoitteita omaan opiskeluun suuntautumiseen, oman mielenkiinnon ja alan pohdintaan. Niillä, joilla oli jo ammatillisia opintoja takana, saattoi olla alanvaihdon harkintaa ja halua eri opiskeluvaihtoehtojen ja mahdollisuuksien pohdintaan sekä tarvetta tiedon saamiseen ja konkreettiseen tukeen, miten edetä opiskeluihin ja työhön suuntautumisessa. Osalla ryhmäläisistä oli enemmän toiveita mielekkään vapaaajan tekemiseen, uusien harrastumahdollisuuksien ja uusien mielenkiinnon kohteiden kokeiluihin. Näihin ”olisi kiva kokeilla”, ”se voisi kiinnostaa”, ”en ole koskaan” – toiveisiin ryhmänvetäjät koittivat tarttua käytännön ryhmätaapaamisten sisällön organisoinnissa.

Ryhmätoiminnan viikkotapaamisten ajankohtien ja tapaamispaikkojen sopimisessa otettiin huomioon ryhmäläisten toiveita sekä hanketoimijoiden organisaatioiden omia mahdollisuuksia mm. tilojen ja välineiden osalta. Alkutapaamisissa mietittiin myös ryhmän pelisääntöjä ja tapaa kommunikoida sekä miten ryhmänvetäjän viestit ja tiedotus ryhmälle tavoittaa parhaiten. Ryhmäläisistä ei ole hankkeen toimesta otettu ryhmäkuvia tai julkaistu ryhmäläisistä kuvia ilman lupaa sosiaalisessa medissa. Suurin osa ryhmäläisistä toivoi tätä selkeästi ja he halusivat pitää ryhmässä olemisen ei- leimaavana toimintana. Ryhmien keskinäisessä viestimisessä oli eroja, osassa ryhmistä voitiin luoda heti alkuun esim. yhteinen whatsapp – ryhmä, jonka kautta viestittiin ja osalla ryhmistä taas viestintä toimi ennemmin tekstiviestien kautta.

Hankkeen ryhmätoiminnan toteutusmallia ei oltu kirjattu hankesuunnitelmaan tarkasti, eli mitä toimintoja ryhmätoiminnan pilotteissa tulisi pyrkiä toteuttamaan, vaan ryhmätoiminnan aktiviteetit pohjautuivat kokeiluluontoisesti nuorten omiin toiveisiin ja tarpeisiin. Pyrkimys oli toteuttaa ryhmätoimintaa ns. bottom up –ajattelua soveltaen, eli nuorten aikuisten elämäntilanteet ja toiveet huomioiden ja työelämään suuntautumista tukien. Ryhmätoiminnan sisältöä ja tavoitteita hankkeeseen aikana kuitenkin tarkennettiin rahoittajan ja ohjausryh-

män keskustelujen pohjalta. Yhdessä ryhmäpilotissa kokeiltiin myös sähköistä kyselyä toiveiden ja mielenkiinnon kartoittamiseksi. Osalle ryhmäläisistä oli ainakin ryhmätoiminnan alussa hyvin haastavaa hahmottaa mitä mahdollisuuksia ryhmässä toimimisessa voisi ryhmänvetäjän johdolla ja avustuksella olla, ja mitä hankkeen mahdollistamat resurssit oikein tarjoavat. Siksi ryhmänvetäjät yksittäisten toiveiden ja mielenkiinnon kohteiden perusteella lähtivätkin suunnittelemaan ja tarjoamaan eri sisältövaihtoehtoja tavallaan ”alkusyötteenä” tapaamiskertoihin. Usein nuorten toiveet olivat hyvin realistisia ja toteuttavissa olevia ja osalla taas ei ollut selkeitä omia tavoitteita, joita he olisivat tuoneet esille ryhmässä. Ryhmissä annettiin ryhmäläisille myös ”syötteitä” erilaisista työskentely, opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksista sisällyttäen käynteihin myös lajikokeilujen (mm. Boulder-paja, ratsastus, improvisaatio-harjoitukset) lisäksi tietoutta aloista (mm.ravintola-, luonnonvara-ala, sosiaaliala, media-ala jne), alan yrityksistä sekä erilaisista keinoista työllistyä paikkakunnan olemassaolevia palveluja hyödyntäen.

Saarijärvellä kummankin ryhmäpilotin tapaamisten ”kotipesänä” toimi Visio-säätiön tilat Rentontielle muutaman kilometrin päässä Saarijärven keskustasta. Ryhmäläiset kummassakin Saarijärven pilotissa sitoutuivat hyvin ryhmätoimintatapaamisiin vaikka tapaamispaikka oli kauempana ja toisen pilotin aikana oli vielä keskitalvea. Jyväskylän ryhmätoiminnan tapaamistai toteutuspaikkan toimi osin Jyväskylän ammattikorkeakoulun tilat kuten Dynamon kampus Lutakossa ja osa ryhmätapaamisista sovittiin kaupungin keskustaan tai suoraan ryhmätapaamisen paikkaan. Välillä osalle ryhmäläisistä oli haastetta tunnistaa ja kulkea sovittuun tapaamispaikkaan. Jyväskylän kohdalla mietittiin välillä, olisiko tietty tuttu tapaamispaikka ollut ryhmäläisille toimivampi ratkaisu. Ammattikorkeakoulun tilat koettiin oppilaitosmaisiksi, mutta toisalta neutraaliksi ja ei-leimaavaksi ympäristöksi liikkua ja oleilla.

Ryhmätapaamisten kestot vaihtelivat kahdesta tunnista koko päivän kestävään noin kuuden tunnin tapaamisiin. Kestot vaihtelivat sen mukaan, mikä oli sen ryhmätapaamisen aktiviteetti ja sisälsikö tapaaminen esim. matkustamista Saarijärveltä Jyväskylään ja takaisin. Suurin osa ryhmäläisistä oli mukana ryhmätapaamisissa koko tapaamiskerran ajan, mutta välillä tuli esille ”väsähtämistä”, muuta päällekkäistä menoa ja halua lähteä ryhmätapaamisesta aiemmin pois. Viikoittaiset tapaamiset vaihtelivat 1-3 kertaan ja tapaamiskertojen määrässä otettiin huomioon ryhmäläisten toiveita ja mahdollisuuksia sitoutua tapaamiskertoihin. Selvästi osalle ryhmäläisistä kerran viikossa, tiettyyn kellonaikaan sovittu tapaaminen oli toimivin ratkaisu, etenkin jos he ryhmäprosessin aikana aloittivat muuta opiskelua, työpajajaksoa tai työharjoittelua.

VIRTAA JA VOIMAA RYHMÄSSÄ

Ryhmänvetäjien raportointiaineistojen, haastattelujen ja ryhmäläisten vapaa-muotoisiin palautteisiin pohjautuen on tähän koottu esimerkkejä onnistuneista ja vaikuttavista ryhmäkerroista ja myös haasteellisemmista ryhmätapaamisista.

Kevään 2018 ryhmätapaamiset jatkuivat touko-kesäkuulle ja säät suosivat ryhmien ulkona liikkumista ja retkeilyä. Liikunnallisista toiminnoista retket lähiluontoon ja retkeilypaikkoihin olivat Jyväskylän ja Saarijärven ryhmäläisten suosiossa. Ryhmät ennakoivalmistautuivat retkille mm. suunnittelemalla yhdessä retkiruokailun ja kohteeseen kulkemisen. Kevään hyvien säiden aikaan retkelle pääsi hyvin normaaleissa vaatteissa ja varusteissa, joita löytyi ryhmäläisiltä. Ryhmien retkillä toteutui merkityksellisiä yhteisiä keskusteluja ja ryhmäläisten aktiivista tekemistä ja vastuunottoa retken toteutuksesta. Kaupungin tai taajaman lähiluonnossa liikkuminen oli useammalle ryhmälle yksi mieluisin tapa liikkua yhdessä. Luonnossa liikkua ja oleillessa ryhmänä voitiin samalla olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja kokea luonnon hyvinvointivaikutuksia.

Jyväskylän ryhmä toteutti alkuvuonna 2019 yhden ryhmätapaamisen Palokan vapaapalokunnan toimintaan tutustuen. Tapaamisessa ryhmäläiset tutustuivat palo- pelastusalan työhön ammattina sekä vapaapalokuntatoimintaan vapaaehtoistyönä ja harrastuksena. Tapaamisessa toteutettiin ryhmäläisille alkusammutuskoulutus käytännön harjoituksineen ja kaikki osallistujat suorittivat iltapäivän aikana alkusammutuskortin. Toiminnallinen tekeminen kaikille uudessa toimintaympäristössä ja uuden opettelu oli kiinnostavaa. Alkusammutuskoulutuksen suorittaminen ryhmätapaamisen aikana ja siitä saatu suorituskortti oli palkitsevaa ja oman arjen taitoja vahvistavaa.

Omaan hyvinvointiin liittyvistä teemoista ruoanlaitto ja sen opettelu oli yksi selkeä ryhmäläisiä kiinnostava aktiviteetti. Ryhmistä löytyi myös ruokapalvelualasta ja alan eri kouluttautumismahdollisuuksista kiinnostuneita nuoria. Ruoanlaittoon ja leivontaan perehdyttiin mm. Marttalan tiloissa leipomisen ja miesten ruokakurssin merkeissä ja ryhmien yhteisen ruoanlaiton ja retkien ruokahuollon järjestämisen yhteydessä. Saarijärven ryhmissä tehtiin yhdessä ruokaa ryhmätapaamiset yhteydessä hyödyntäen Visio-säätiön tiloja. Yhteisen arkisen tekemisen yhteydessä ryhmissä syntyi keskustelua, ideoiden jakamista ja toisilta oppimista omaan arkeen, ruoanlaittoon, oman talouden hallintaan, arjen valintoihin ja kierrättämiseen liittyvistä asioista.

Ruokapalvelu- ja ravintola-alan koulutuksiin kaivataan Keski-Suomen alueella uusia hakijoita ja alalla on jopa työvoimapulaa. Tämän johdosta ryhmätapaamisten suunnittelussa koitettiin saada organisoitua vierailuja alan op-

pilaitoksiin, jotta alasta kiinnostuneille ryhmäläisille olisi saatu lisää tietoa alan koulutusmahdollisuuksista. Oppilaitosvierailujen organisointi oli kuitenkin verrattain työlästä ja aikaa vievää. Ryhmävierailuissa olisi pitänyt pystyä hyödyntämään oppilaitosten omia avoimet ovet -infotilaisuuksia, mutta näiden sovitaminen säännölliseen ryhmätoimintaan ei aina onnistunut eikä oppilaitoksista oltu yleensä halukkaita nopeisiin vierailujen järjestämisiin. Samanlaista kokemusta tuli myös työpaikkavierailujen osalta. Niitä oli myös verrattain hidasta ja työlästä saada sovittua siinä aikataulussa, mitä ryhmäläiset olivat toivoneet.

Eräässä ryhmässä ideoitiin ja innostuttiin roolipelaamisen harrastuskokeilusta, jonka ohjaaja suunnitteli nuorten toivomusten perusteella. Kokeilu antoi nuorille onnistumisen kokemuksia ja paransi heidän yhteistyötään. Ryhmän toiveesta sovittiin roolipelaamisen jatkamisesta ViVo-hankkeen ryhmätapaamisilla ja ryhmä innostui jatkamaan pelitoimintaa yhdessä myös omaehtoisena toimintana hankkeen ulkopuolella. Roolipelaamisen kokeilu mahdollisti erilaisen roolien kautta kokeilla erilaista itseilmaisua ja uudenlaista vuorovaikutusta ryhmässä. Pelaaminen on yhteiseen tekemiseen houkuttelevaa ja motivoivaa.

Kuva 1. Roolipelikokeilu. (Kuva: Atte Kotilainen)

Etenkin toisen ryhmäpilotin aikana ryhmätapaamisissa oli vahvemmin omaa työllistymistä tukeviin palveluihin, hankkeisiin ja ohjaukseen tutustumista sekä Saarijärvellä että Jyväskylässä. Ryhmät tutustuivat ryhmänvetäjien opastuksella kummankin paikkakunnan sen hetkisiin ajankohtaisiin työllistymistä edistäviin palveluihin ja hankkeisiin. Yksi suosittu ja konkreettisia jatkotoimia tuottanut oli esim. vuokratyöpalveluyrityksen vierailu ja esittäytyminen ryhmätapaamisessa. Tässä tapaamisessa ryhmäläiset saivat uutta tietoa ja käytännön opastusta nykyaikaisesta yksityisestä rekrytointitoiminnasta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista. Jo ryhmätapaamisessa muutama ryhmäläinen sopi jatkotapaamisen vuokratyöfirmaan ja pari muuta jäi konkreettisesti pohtimaan tällaista työllistymisen mahdollisuutta omalla kohdallaan. Jotkut ryhmäläiset pyysivät ryhmävetäjää tukihenkilöksi mukaan jatkotapaamisiin. Sekä Jyväskylän, että Saarijärven ryhmäläisistä useampi päivitti omia työhaun dokumentteja yhdessä ryhmänvetäjien kanssa ajan tasalle ja nykyaikaiseen muotoon, ja he saivat samalla apua tekstinkäsittelyohjelmistojen ja eri cv-pohjien käyttöön. Omien työhaun dokumenttien päivittämisen yhteydessä toteutui myös tiiviimpää keskustelua kunkin nuoren omista suunnitelmista ja tarpeista oman työllistymisen osalta. Henkilökohtaisia keskusteluja jatkosuunnitelmien ajatuksille ja toteuttamiselle toteutettiin useamman ryhmäläisen kanssa. Ryhmänvetäjät konkreettisesti ideoivat ryhmäläisten kanssa, mitkä toimenpiteet tällä hetkellä voisivat heidän suunnitelmiaan parhaiten eteenpäin ja josta jatkon kannalta olisi eniten hyötyä (esim. hygieniapassin suorittaminen, useampien rekrytointifirmojen kontaktointi ja oman asenteen vaikutus työnhakuun).

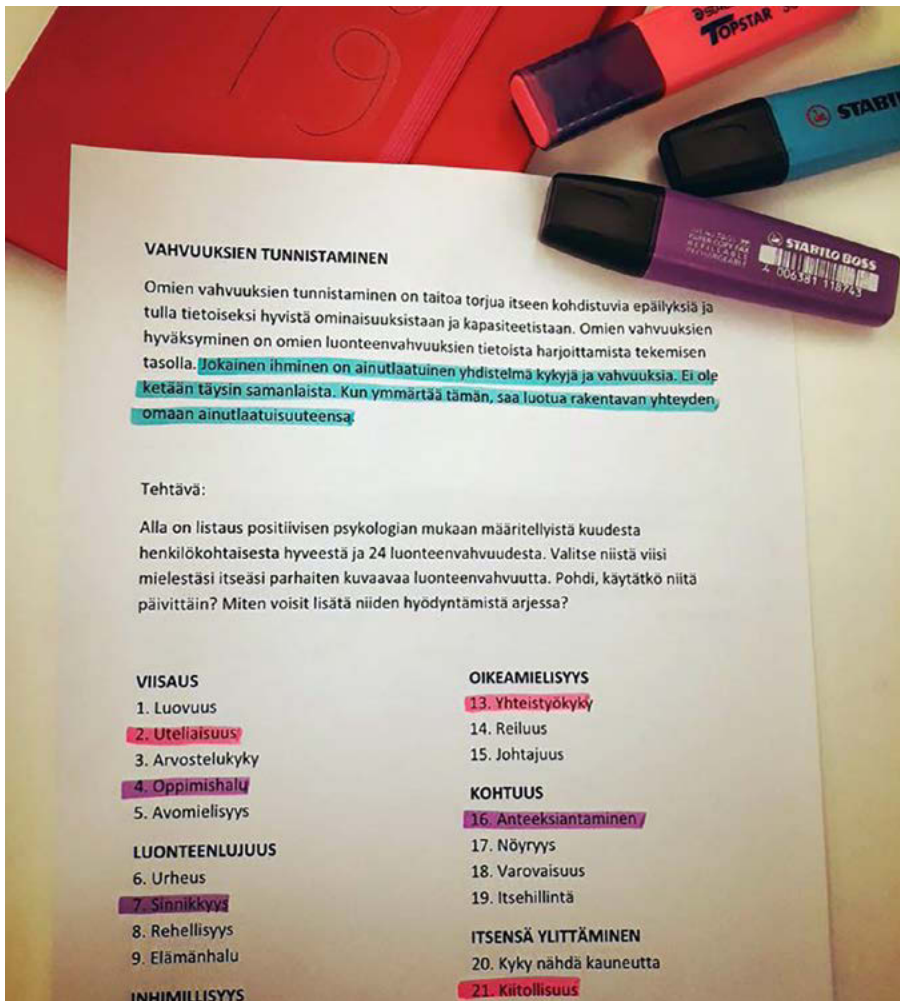
Suosituiksi aihealueiksi osoittautuivat myös robotiikka ja tekoäly. Ryhmäläiset pääsivät tutustumaan VR-lasien ja robottien tarjoamiin mahdollisuuksiin. Pelastuslaitoksen vierailu tarjosi myös osallistujille tarpeellisia arjenhallintataitoja alkusammutusharjoitteiden muodossa.

KOKEMUKSISTA OPIKSI

Aina ryhmätapaamiset eivät olleet niin suosittuja ja kiinnostavia tai menneet oikein putkeen. Ryhmäläisiltä saatiin palautetta, että yhdessä keskusteleminen ja vuorovaikutukseen painottuvat ryhmäkerrat eivät olleet useimmalle niinkään mieluisia, vaan enemmän toivottiin yhteistä toiminnallista tekemistä. Tämä tuli ilmi esim. ryhmäkerrassa, jossa oli tavoitteena, että kukin työstäisi omaa unelmakarttaansa. Unelmakartan, oman arjen ajankäyttöpiirakan teko yms. yhdessä toimivat osassa ryhmiä, mutta osassa taas ei niinkään. Palautteen perusteella ryhmätapaamisia suunniteltiin toiminnallisempaan suuntaan.

Osassa ryhmiä yhteinen keskustelu, kokemusten vaihto ja vuorovaikutus onnistuivat paremmin, mutta yhteistä näille onnistumisille, oli että vuorovaikutus toteutui selkeästi pienemmän porukan kesken, joka oli jo paremmin tutustunut toisiinsa.

Ryhmäläisten keskuudessa erottuivat selkeästi erilaiset haasteet ja epävarmuudet vuorovaikutus- ja sosiaalisissa taidoissa. Ohjaajat hyödynsivät ryhmäläisten ohjauksessa myös erilaisten hankkeiden ja toimijoiden tapahtumia, joissa paikalla oli myös muita samanikäisiä nuoria aikuisia ja joissa oli mahdollista harjoitella vuorovaikutustaitoja yhdessä. Palaute tilaisuuksista oli positiivista ja ryhmäläiset pitivät konkreettisia harjoitteita hyvinä ja kokivat keskustelun ja vertaistuen ventovieraiden kanssa rohkaisevana tekijänä.

Kuva 2. Vahvuudet. (Kuva: Mari Hyvönen)

Muutamalla ennakkoon sovitulla tapaamiskerralla tapahtui niin, että ennakkoon ilmoittamatta ketään ryhmäläistä ei tullutkaan paikalle. Tapaamiskerran sisältöä oli suunniteltu ryhmäläisten toiveiden mukaan, mutta siitä huolimatta eri syistä tapaamiseen ei tullut ketään ryhmäläistä paikalle. Pohdintaa ryhmänvetäjälle aiheutti myös ne ryhmäkerrat, joissa selkeästä useamman ryhmäläisen ideasta huolimatta tapaamiseen tuli vain muutamia nuoria paikanpäälle. Oliko ryhmän toivoma vierailu suunniteltu ja toteutettu turhaan vai oliko kyseessä jonkun yksittäisen ryhmäläisen toive ja hetken innostus, johon muut eivät sitten kuitenkaan syttyneet.

Kevään 2019 ryhmätapaamisten loppuviikkoina tutustuttiin ja osallistuttiin pienryhmissä ja ryhmävetäjän tukemana erilaisiin ajankohtaisiin ja alueella tarjolla oleviin työllistymistä edistäviin infoihin, koulutustilaisuuksiin ja työpajoihin sillä ajatuksella, että nämä eri vapaasti hyödynnettävissä olevat työllistymistä tukevat palvelut ja toimintaympäristöt tulisivat paremmin tutuiksi. Samalla ryhmäläiset saivat tietoa, mitä kautta heille suunnatuista palveluista tiedotetaan ja miten kukin pystyy palveluja jatkossa hankkeen ryhmätoiminnan päätyttyä hyödyntämään. Tästä tuetusta eri työllistymisen tukitoimiin tutustumisesta saatiin ryhmäläisiltä hyvää palautetta ja moni koki, että itse ei olisi tullut näihin tilaisuuksiin ja paikkoihin lähdettyä ilman ryhmänvetäjän ja ryhmän tukea. Ryhmäläisten ja ryhmänvetäjien yhteinen kokemus oli se, että tieto tapahtumista ja palveluntarjoajista on edelleen hajanaista. Kootusta tietopankista työnhakijan olisi helpompi löytää kiinnostavat tapahtumat ja etsiä uusia palveluntarjoajien pariin, esimerkkinä Jyväskylän kaupungin työllisyyspalvelut, jotka järjestävät aktiivisesti tehokkaita muutaman tunnin työnhakukoulutuksia.

LÄHTEET

Eteläpelto, A. 2011. Mitä on toimijuus ja mihin sitä tarvitaan? Viitattu 18.4.2109. <https://www.jyu.fi/hankkeet/interaktiivinen/yleisoluentodiat/etelapelto>

Nikkola, T. Elmgren, H. 2017. Ryhmän pimeä puoli –miten elää ryhmän arvaamattomuuden kanssa? Julkaisussa Kenen nuorisotyö. Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Toim. Hoikkala, T. & Kuivakangas, J. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 42. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 196.

Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1991. Ryhmäilmiö. Helsinki: WSOY.

Keski-Suomen työllisyyskatsaus, Syyskuu 2017. N.d. Jyväskylä: Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus. Viitattu 18.4.2019. <http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/22244088/Keski-Suomen+ty%C3%B6llisyyskatsaus+syyskuu+2017.pdf/49f50827-236b-48b4-980e-5427133c8588>.

Malm, K. 2018. Itsenäistyvä nuori, vahvistuva toimija – tukea täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 208, verkkojulkaisuja 133, sarja: Kenttä. Suomen Punainen Risti on teoksen toinen julkaisija.

Sevón, E., Malinen, K., Punna, M., Sihvonen, S. 2017. Kannattaako asiakkaan toimijuuden ja itseohjautuvuuden vahvistaminen? Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti, 54, 2, 155–158.

KIRJOITTAJAT

KIRJOITTAJAT

Teija Häyrynen, lehtori, projektiasiantuntija
JAMK, Hyvinvointiyksikkö
Piippukatu 2, 40100 Jyväskylä
Puh. 0400 976 772
teija.hayrynen@jamk.fi
www.jamk.fi

Mari Hyvönen, ryhmänvetäjä
JAMK, Hyvinvointiyksikkö
Piippukatu 2, 40100 Jyväskylä
www.jamk.fi

Kaarlo Laine, yksikönjohtaja
LIKES-tutkimuskeskus
Rautpohjankatu 8, 40700 Jyväskylä
Puh. 020 762 9507
kaarlo.laine@likes.fi
www.likes.fi

Janne Laitinen, projektiasiantuntija
JAMK, Hyvinvointiyksikkö
Piippukatu 2, 40100 Jyväskylä
Puh. 0400 976 751
janne.laitinen@jamk.fi
www.jamk.fi

Kaisa Koivuniemi, terveyden edistämisen asiantuntija
LIKES-tutkimuskeskus
Rautpohjankatu 8, 40700 Jyväskylä
Puh. 020 762 9560
kaisa.koivuniemi@likes.fi
www.likes.fi

Sanna Peltola, projektipäällikkö
JAMK, Hyvinvointiyksikkö
Piippukatu 2, 40100 Jyväskylä
Puh. 040 560 7927
sanna.peltola@jamk.fi
www.jamk.fi

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN Julkaisuja

MYynti JA JAKELU
Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto
PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä
040 865 0801
julkaisut@jamk.fi
www.jamk.fi/julkaisut

VERKKOKAUPPA
www.tahtijulkaisut.net

jamk.fi

jamk.fi

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä
Puh. 020 743 8100
Faksi (014) 449 9700
www.jamk.fi

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

HYVINVOINTIYKSIKKÖ

LIIKETOIMINTAYKSIKKÖ

TEKNOLOGIAYKSIKKÖ

ViVo – Virtaa ja voimaa hankkeessa toteutettiin työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten vapaaehtoista ryhmätoimintaa Jyväskylässä ja Saarijärvellä Ryhmätoiminnan tavoitteena oli vahvistaa nuorten työelämäntaitoja, aktiivisuutta työmarkkinoilla ja osallisuutta nuorten omiin tavoitteisiin, ideoihin sekä kokeiluihin perustuen. Ryhmien yhteistoimintaprosessia johtivat hankkeeseen palkatut ryhmänvetäjät, jotka toimivat tiiviisti nuorten kanssa.

Tässä julkaisussa kuvataan ajankohtaista toimintaympäristöä ja yhteiskuntaa, missä ViVon ryhmätoimintaan osallistuneet nuoret elävät. Miten hyvinvointi näyttäytyy nuorten aikuisten elämässä. Miten liikunnallinen elämäntapa tukee arjessa toimimista ja miten luovan toiminnan keinoin voidaan vahvistaa elämäntaitoja. Julkaisussa kerrotaan myös käytännön kokemustietoa ryhmätoiminnan toteutusmallista, mitä kahden vuoden aikana on kertynyt.

ISBN 978-951-830-529-6